

VĒSTURE I

Vēsture I

Pamatkursa programmas paraugs vispārējai vidējai izglītībai.

Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Uzlabot izglītības un mācību sistēmu kvalitāti, iekļautību, efektivitāti un nozīmīgumu darba tirgū, tostarp ar neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanas palīdzību, lai atbalstītu pamatkompetenču, tostarp uzņēmējdarbības un digitālo prasmju, apguvi, un sekmējot duālo mācību sistēmu un mācekļības ieviešanu" 4.2.2.3. pasākuma "Mācību procesa kvalitātes pilnveide, īstenojot pedagogu profesionālās darbības atbalsta sistēmas attīstību, izglītojamo izcilības aktivitāšu nodrošināšanu un metodiskā atbalsta materiālu izstrādi pedagogam"

VĒSTURE I

Pamatkursa programmas paraugs vispārējai vidējai izglītībai

Izstrādāja Vēstures un sociālo zinību skolotāju biedrība – Jānis Arājs, Baiba Atmane, Toms Gulbis, Aija Kļaviņa, Valdis Klišāns, Roberts Ķipurs, Mikus Solovejs.

Pamatkursa programmas paraugs izstrādāts 2024. gadā.

VĒSTURE I

SATURS

IEVADS	4
PAMATKURSA PROGRAMMAS PARAUGA STRUKTŪRA	4
MĀCĪBU SATURA UN PIEEJAS AKCENTI	5
PAMATKURSA MĒRĶIS UN UZDEVUMI	6
PAMATKURSA MĀCĪBU SATURS	7
MĀCĪBU SASNIEGUMU VĒRTĒŠANAS FORMAS	8
VĒRTĒŠANAS SATURS, KRITĒRIJI UN METODISKIE PAŅĒMIENI	10
IETEIKUMI MĀCĪBU DARBA ORGANIZĀCIJAI	10
MĀCĪBU SATURA APGUVES NORISES PLĀNOJUMA APRAKSTS.....	12
VĒSTURE I PAMATKURSA NORISES PLĀNOJUMS	16
PIELIKUMI	36
1. pielikums. MĀCĪBU PRIEKŠMETU KURSU PROGRAMMU PARAUGOS LIETOTIE KODI	36
2. pielikums. PAMATKURSĀ VĒSTURE I SKOLĒNAM PLĀNOTIE SASNIEDZAMIE REZULTĀTI	37
3. pielikums. SKOLĒNAM PLĀNOTIE SASNIEDZAMIE REZULTĀTI CAURVIJU PRASMĒS, BEIDZOT VISPĀRĒJĀS VIDĒJĀS IZGLĪTĪBAS PAKĀPI	40
4. pielikums. SKOLĒNAM ATTĪSTĀMIE IERADUMI SOCIĀLAJĀ UN PILSONISKAJĀ MĀCĪBU JOMĀ VIDĒJĀS IZGLĪTĪBAS PAKĀPĒ	42
5. pielikums. MĀCĪBU SATURA APGUVĒI IZMANTOJAMIE DARBA PIEDERUMI, IEKĀRTAS UN SKOLĒNU DARBAM NEPIECIEŠAMIE RESURSI	44
6. pielikums. MĀCĪBU SATURA APGUVĒI IZMANTOJAMĀS MĀCĪBU METODES	46
7. pielikums. RĪCĪBAS VĀRDU SKAIDROJUMS	50

VĒSTURE I

IEVADS

KURSA PROGRAMMAS PARAUGA STRUKTŪRA

Pamatkursa Vēsture I programmas paraugs (turpmāk – programmas paraugs, programma) veidots, lai palīdzētu skolēniem sadarbībā ar skolotāju apgūt skolēnam plānotos sasniedzamos rezultātus Sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā, kuri iekļauti Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumos Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” (turpmāk – standarts).

Programmas paraugā iekļauti:

- kursa mērķis un uzdevumi;
- mācību saturs;
- mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni;
- mācību satura apguves norises plānojums;
- ieteikumi mācību darba organizācijai.

Katram programmas tematam piedāvāti gan skolēnam plānotie sasniedzamie rezultāti, gan to apguvei aptuveni paredzētais laiks, izmantojamās mācību metodes un nepieciešamie mācību līdzekļi.

Programmas paraugā ietvertais mācību saturs veidots atbilstoši sociālās un pilsoniskās mācību jomas plānotajiem skolēnam sasniedzamajiem rezultātiem optimālajā mācību satura apguves līmenī, kas attiecināmi uz pamatkursu Vēsture I. Tie apkopoti 2. pielikumā.

Mācību satura apguves norises plānojumā parādīts, kā pakāpeniski tiek sasniegtas standarta prasības zināšanu apgūvē, izpratnes veidošanā, kā arī prasmju un vērtībās balstītu ieradumu attīstīšanā. Ieteicamā mācību satura apguves norise veidota ar detalizētiem tematiem. Katrā tematā ir norādīti plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti, to skaitā – ziņas (apraksta nozīmīgākās temata apguves rezultātā iegūtās zināšanas un izpratni par mācību jomas lielajām idejām), prasmes, vērtībās balstīti ieradumi un sasniedzamie rezultāti. Katrā tematā iekļautas arī nozīmīgākās skolēna darbības, kādas nepieciešamas šo rezultātu sasniegšanai.

Programma veidota, paredzot, ka kursa apguvei vidējās izglītības pakāpē tiks atvēlētas 105 mācību stundas. Ieteikumus mācību darba organizācijai skatīt programmas sadaļā “Ieteikumi mācību darba organizācijai”.

Programmas paraugam ir ieteikuma raksturs. Skolotāji var izmantot šo paraugu vai arī izstrādāt savu programmu, kas palīdz sasniegt standartā plānotos skolēnam sasniedzamos rezultātus.

VĒSTURE I

MĀCĪBU SATURA UN PIEEJAS AKCENTI

Vidējās izglītības pakāpes raksturojums uz kompetences attīstību balstītā pieejā

Vispārējās vidējās izglītības satura īstenošanas mērķis ir lietpratīgs (kompetenci vai prasmi, lietpratību attīstījis) skolēns, kurš apzinās savas personiskās spējas un intereses mērķtiecīgai personiskās un profesionālās nākotnes veidošanai, ciena sevi un citus, padziļina zināšanas, izpratni, prasmes, turpina nostiprināt vērtības un tikumus atbilstoši saviem nākotnes mērķiem, atbildīgi, inovatīvi, produktīvi darbojas paša, ģimenes, labklājīgas un ilgtspējīgas Latvijas valsts un pasaules veidošanā. Vidējās izglītības pakāpes uzdevums ir dot iespēju jauniešiem mācīties iedziļinoties, atbilstoši viņu interesēm un nākotnes mērķiem. 10. un 11. klasē pamatkursos skolēni vispārina pamatzinātnes apgūto, to padziļina un paplašina. 12. klasē viņi pilnveido savas zināšanas un prasmes, vairāk specializējoties kādā viņu interesēm atbilstošā jomā.

Kompetence (prasme, lietpratība) ir indivīda spēja kompleksi lietot zināšanas, prasmes un paust attieksmes, risinot problēmas mainīgajās reālās dzīves situācijās. Tā ir spēja adekvāti lietot mācīšanās rezultātu noteiktā kontekstā (izglītības, darba, personiskajā vai sabiedriski politiskajā). Kompetence ir kompleksa – tā ietver zināšanas, izpratni, prasmes un ieradumus, kas balstīti vērtībās.

Lai katrā mācību priekšmetā un kursā ikvienam skolēnam nodrošinātu mūsdienīgas kompetences izglītību, skolotājam, neatkarīgi no mācību priekšmeta, ir būtiski atbalstīt skolēna mācīšanos, palīdzot izvirzīt sasniedzamos rezultātus, piedāvājot atbilstošus un daudzveidīgus uzdevumus to sasniegšanai, veidojot atbalstošu un attīstošu atgriezenisko saiti un iespēju mācīties iedziļinoties (skaidrot darbību gaitu, domāt par mācīšanos un sasniegto rezultātu). Ir svarīgi veidot fiziski un emocionāli drošu mācību vidi, regulāri sadarboties ar kolēģiem, kopīgi plānojot mācību satura īstenošanu un sekojot katra skolēna attīstības dinamikai, veikt nepieciešamos uzlabojumus mācību procesā, ņemot vērā katra skolēna individuālās mācīšanās un attīstības vajadzības.

Mācīšanās mērķu sasniegšanai skolotājiem jāizmanto daudzveidīgas mācību organizācijas formas atbilstoši skolēna mācīšanās vajadzībām, tajā skaitā daļu laika atvēlot mērķtiecīgi atbalstītam skolēna patstāvīgajam darbam (pētnieciskajam, sabiedriskajam vai jaunrades). Šajā izglītības pakāpē skolotājiem svarīgi arī rosināt skolēnus laikus un mērķtiecīgi apzināties savas intereses, turpmāko studiju un profesionālās darbības virzienus. To var panākt, piedāvājot daudzveidīgas darbības un arī karjeras izglītību.

Sociālās un pilsoniskās mācību jomas raksturojums uz kompetences attīstību balstītā pieejā

Sociālā un pilsoniskā mācību joma ietver dažādas gan sociālo, gan humanitāro zinātņu disciplīnas – ekonomiku, politiku, tiesības, filozofiju un vēsturi. Visas šīs disciplīnas skaidro sabiedrībā notiekošos procesus un parādības gan mūsdienās, gan pagātnē. Šajā mācību jomā formulētos sasniedzamos rezultātus apgūst vairākosursos – divos atšķirīga apjoma integrētos pamatkursos (Sociālās zinības un vēsture vai Vēsture I un Sociālās zinātnes I), divos padziļinātosursos (Vēsture II un Sociālās zinātnes II), kā arī izglītības iestāde var piedāvāt dažādus specializētos kursus, piemēram, Filozofiju, Novadmācību, Politiku un tiesības, Ekonomiku un Uzņēmējdarbības pamatus.

Pamatkursa Vēsture I saturs veidots tā, lai skolēniem būtu iespēja paplašināt un nostiprināt pamatzinātnes posma mācību priekšmetā “Latvijas un pasaules vēsture” iegūtās zināšanas par politiskajiem, ekonomiskajiem un sabiedriskajiem procesiem vēsturē. Skolēni apgūs lokālos, valstiskos un

VĒSTURE I

pasaules notikumus, to cēloņsakarības un ietekmi uz sabiedrību, attīstīs personisko, nacionālo, valstisko un eiropisko identitāti. Tas viss veido demokrātisku, tolerantu un valstiski domājošu personību.

Pamatkursa apguve pilnveido prasmes vēstures avotu, vēstures literatūras, kartogrāfiskā un statistiskā materiāla analīzē. Tā sniedz iespēju patstāvīgi un argumentēti skaidrot vēstures norisi, meklēt un pielietot zināšanas par attiecībām starp pagātni un tagadni. Kursa apguve attīsta prasmes atpazīt netaisnību un rīkoties tā, lai to novērstu, ar cieņu un izpratni izturēties pret sabiedrības daudzveidības izpausmēm.

Mācību procesu ir nepieciešams veidot tā, lai skolēniem būtu iespēja arī aktīvi un patstāvīgi iesaistīties tuvākās apkārtnes vēstures izziņā. Lai to panāktu, svarīgi organizēt mācību procesu ārpus skolas – kultūrtelpās, bibliotēkās, kultūras krātuvēs, arhīvos, muzejos. Skolēnus var rosināt piedalīties tur notiekošajos pasākumos, organizēt tos, vadīt ekskursijas tuvākajā apkārtnē, tādējādi paplašinot redzesloku un zināšanas par vēstures notikumiem, personībām, vēstures un kultūras pieminekļiem.

Apgūstot vēsturi, skolēni mācās arī novērtēt kultūras mantojuma nozīmīgumu. Tas notiek, piedaloties aktivitātēs, kas veltītas tā izzināšanai, kopšanai un saglabāšanai. Tā skolēniem ir iespēja gan novērot procesus, gan piedāvāt savus risinājumus problemātiskām situācijām.

PAMATKURSA MĒRĶIS UN UZDEVUMI

Pamatkursā Vēsture I skolēni apgūst standartā ietvertos optimālā mācību satura apguves līmeņa sasniedzamos rezultātus Sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā, kas attiecināmi uz šo kursu.

Sociālās un pilsoniskās mācību jomas apguves kopējais mērķis skolēnam ir attīstīt skolēna kompetenci tā, lai viņš spētu:

skaidrot pasaules notikumus, to cēloņsakarības un idejisko pamatu pagātnē un tagadnē, paust savu attieksmi pret sabiedriskajiem, ekonomiskajiem, politiskajiem procesiem un atbildīgi iesaistīties tajos, pieņemt tādas lēmumus saistībā ar karjeru un nākotnes iespējām, kas lokāli un globāli pozitīvi ietekmē labklājību, pamanīt netaisnību un rīkoties tā, lai to novērstu, ar cieņu un izpratni izturēties pret sabiedrības daudzveidības izpausmēm.

Pamatkursa Vēsture I mērķis ir attīstīt skolēna kompetenci tā, lai viņš spētu:

- paplašināt pamatizglītības posmā iegūtās vēstures zināšanas un zināšanas par procesiem sabiedrībā;
- izprast sabiedrības un indivīda savstarpējās attiecības un to regulējumu;
- meklēt un saskatīt likumsakarības starp notikumiem pagātnē un tagadnē;
- izprast vēstures lomu sabiedrības viedokļa veidošanās procesā;
- izvērtēt apkārtnē notikumus no dažādām perspektīvām;
- novērtēt kultūru daudzveidību un saudzīgi izturēties pret kultūras un vēstures mantojumu;
- izteikt, pamatot un aizstāvēt savu viedokli;
- izprast un ievērot demokrātiskas sabiedrības pamatvērtības.

VĒSTURE I

Pamatkursa Vēsture I uzdevumi ir dot skolēnam iespēju:

- apkopot, vispārināt un padziļināt zināšanas par notikumiem un procesiem lokālajā, Latvijas, Eiropas un pasaules vēsturē;
- izzināt pagātnes un tagadnes notikumu likumsakarības;
- analizēt indivīda un sabiedrības attiecības un to veidošanās principus;
- vērtēt vēstures lomu sabiedrības uzskatu veidošanās procesā;
- izzināt kultūru daudzveidību un saudzīgi izturēties pret kultūras un vēstures mantojumu;
- analizēt demokrātiskas sabiedrības pamatvērtību izpausmes;
- pilnveidot prasmi paust attieksmi par sociālekonomiskajiem procesiem;
- mācīties ar cieņu un izpratni izturēties pret sabiedrības daudzveidības izpausmēm;
- mācīties izteikt, pamatot un aizstāvēt savu viedokli;
- pilnveidot vēstures avotu analīzes un vēsturiskās spriešanas prasmes;
- mācīties kritiski vērtēt plašsaziņas līdzekļos izmantotās sabiedrības viedokļa veidošanas metodes;
- mācīties izvērtēt apkārtējos notikumus no vēsturiskās, ideoloģiskās, nacionālās perspektīvas.

PAMATKURSA MĀCĪBU SATURS

Tāpat kā pamatizglītībā, arī vidējās izglītības pakāpē mācību saturs veidots, orientējoties uz skolēnam būtiskāko. Tas organizēts saskaņā ar lielajām idejām (Li), kas skolēnam jāapgūst, lai veidotos vienota izpratne par apkārtnējo pasauli un sevi tajā. Atbilstoši lielajām idejām grupēti un aprakstīti skolēnam plānotie sasniedzamie rezultāti, pabeidzot noteiktu izglītības pakāpi vienā no līmeņiem (vispārīgā vai optimālā un augstākā). Lielo ideju izzināšana, izpratne palīdz skolēnam uztvert kopsakarības, orientēties uz būtiskāko un saprast, ko viņš mācās un kur apgūtās zināšanas un prasmes noderēs. Tās arī norāda, kuri ir būtiskākie apgūstamie temati.

Sociālās un pilsoniskās mācību jomas saturs strukturēts sešās lielajās idejās, kas tiek attīstītas visos Sociālās un pilsoniskās mācību jomas kursos. Katra lielā ideja satur vairākus standartā noteiktos skolēnam plānotos sasniedzamos rezultātus.

Sociālo un pilsonisko mācību jomu vieno sešas lielās idejas.

1. lielā ideja ***Indivīds apzinās sevi kā daļu no sabiedrības – sadarbojoties var izdarīt vairāk un efektīvāk, kopīgi ir iespējams ietekmēt procesus*** (VSK.S.Li.1.) veido izpratni par to, ka katrs indivīds ir sabiedrības daļa. Indivīdam, sadarbojoties ar citiem un iesaistoties norisēs sabiedrībā iespējams ietekmēt tās attīstību. Katra indivīda rīcību regulē tiesību un morāles normas. Lai iekļautos sabiedrībā, nepieciešams izvērtēt savu rīcību, prast kontrolēt emocijas un vadīt uzvedību atbilstoši situācijai. Attīstot personību, svarīgi sekot savām vērtībām, plānot savu laiku, izvēlēties prioritātes, nospraust mērķus un īstenot tos.

2. lielā ideja ***Latvijas demokrātiju un tiesiskumu nodrošina lokālu interešu un starptautisku attiecību mijiedarbība*** (VSK.S.Li.2.) veido izpratni par demokrātiskas, tiesiskas un neatkarīgas valsts nozīmību, balstoties uz izpratni par demokrātiskas sabiedrības un valsts vērtībām, demokrātiskas valsts pārvaldes principiem, cilvēktiesību lomu mūsdienu sabiedrībā.

VĒSTURE I

3. lielā ideja *Labklājību rada ilgtspējīga un atbildīga saimniekošana, saglabājot mantotās vērtības, vairojot savu turīgumu un rūpējoties par nākamajām paaudzēm* (VSK.S.Li.3.) veido izpratni par to, ka sabiedrības un indivīda labklājība ir sabiedrības locekļu sadarbības, apzinātas rīcības un izdarīto izvēļu rezultāts. Tā atklāj uzņēmējspēju nozīmi savas un sabiedrības dzīves kvalitātes uzlabošanā, pamato tādu izvēļu un lēmumu pieņemšanas nozīmīgumu, kas veicina visefektīvāko resursu izmantošanu.

4. lielā ideja *Apzinoties un iepazīstot kultūru daudzveidību un globalizācijas procesus, izprotot dažādu kultūru atšķirības un konfliktus, rodas cieņa starpkultūru saskarsmē* (VSK.S.Li.4.) attīsta izpratni, kā veidojušās savstarpējās attiecības starp dažādām kultūrām un reliģijām piederīgajiem Latvijā, Eiropā un pasaulē. Tā rosina attīstīt daudzveidīgu kultūras saskarsmes pieredzi, prasmīgi diskutēt par dažādiem pretrunīgiem sabiedriskiem un politiskiem jautājumiem, to darot pieklājīgi, toleranti un saglabājot pašcieņu. Tā mudina pilnveidot izpratni par cilvēcīgumu un taisnīgumu, kultūrvēsturiskā mantojuma nozīmīgumu un tā saglabāšanas iespējām.

5. lielā ideja *Laika gaitā sabiedrība cilvēku daudzveidīgas darbības un citu cēloņu ietekmē piedzīvo pārmaiņas* (VSK.S.Li.5.) veido izpratni par to, ka laika gaitā notikušas pārmaiņas un katra indivīda piedzīvotie notikumi ir saistīti ar notikumiem Latvijā un pasaulē. Tā mudina atklāt, kāda nozīme sabiedrisko procesu skaidrošanā ir sabiedrībā un valstī notikušu pārmaiņu cēloņsakarībām.

6. lielā ideja *Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski* (VSK.S.Li.6.) attīsta prasmi atlasīt, izvērtēt, salīdzināt dažādus informācijas avotus, lai iegūtu informāciju, to kritiski analizētu, novērtētu informācijas ticamību un veidotu argumentētus spriedumus par sabiedriskajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem. Tas palīdz arī plānot pētījuma soļus.

Sociālās un pilsoniskās mācību jomas pamatkursos (Sociālās zinības un vēsture, Sociālās zinātnes I un Vēsture I) skolēni apgūst tādu saturu, lai veidotu izpratni par visām sešām lielajām idejām.

Standartā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti mācību jomā un no tiem atlasītie sasniedzamie rezultāti Vēsture I programmas paraugā ir kompleksi. Galarezultāts veidojas darbībā, ko veido ar vienu vai vairākām mācību jomām saistītās zināšanas, izpratne un prasmes, caurviju prasmes un vērtībās balstīti ieradumi. Pamatkursā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti, kas noteikti vispārējās vidējās izglītības standartā un ir attiecināmi uz pamatkursu Vēsture I un šo programmas paraugu, iekļauti 2. pielikumā. Standartā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti caurviju prasmēs vispārējās vidējās izglītības pakāpes noslēgumā iekļauti 3. pielikumā. Skolēnam attīstāmie ieradumi Sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā raksturoti 4. pielikumā.

MĀCĪBU SASNIEGUMU VĒRTĒŠANAS FORMAS

Vērtēšanas pieeja un pamatprincipi

Lai attīstītu kompetenci, vērtēšanas uzsvars jāmaina no skolēna mācību sasniegumu konstatēšanas uz vērtēšanu, kas uzlabo mācīšanos. Tādas vērtēšanas pamatā ir efektīvas atgriezeniskās saites veidošana ar skolēnu, dodot viņam padomus, iespēju un laiku uzlabot savu sniegumu atbilstoši skolēnam plānotajiem sasniedzamajiem rezultātiem un to apguves vērtēšanas kritērijiem. Tāda vērtēšana nav tikai vērtējuma izlikšana. Tā ir neatņemama mācīšanās sastāvdaļa, kas gan skolotājam, gan skolēnam ļauj īstenot uzlabojumus mācību procesā. Vērtēšanas uzsvaru maiņa ir svarīga arī skolas līmenī. Kļūst nozīmīgi veidot sistēmas, kuras ļauj sekot līdzi katra skolēna izaugsmei un sniegt atbalstu konkrētā nepieciešamības gadījumā.

VĒSTURE I

Vērtēšanas veidi

Mācību procesā vērtēšanas norises laiku un biežumu, saturu un uzdevumu veidus, vērtēšanas formu un metodiskos paņēmienus, vērtēšanas kritērijus, vērtējuma izteikšanas veidu un dokumentēšanu izvēlas atbilstoši vienam no trim vērtēšanas mērķiem. Pēc tiem var būt diagnosticējošā, formatīvā un summatīvā vērtēšana.

Vērtēšanas veidi	Diagnosticējošā vērtēšana	Formatīvā vērtēšana	Summatīvā vērtēšana
Vērtēšanas aspekti			
Vērtēšanas mērķi	Noteikt skolēna apgūtās zināšanas, izpratni, prasmes, vērtībās balstītus ieradumus vai kompleksos sasniedzamos rezultātus (turpmāk – skolēnam plānotos sasniedzamos rezultātus) mācību procesa plānošanai un pilnveidei. Piemēram, turpmāk plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu precizēšanai, mācību uzdevumu izvēlei.	Noteikt skolēna apgūtos sasniedzamos rezultātus atgriezeniskās saites veidošanai starp skolēnu un skolotāju, lai uzlabotu skolēna sniegumu un plānotu turpmāko mācību procesu. Tā palīdz arī veicināt skolēna mācību motivāciju, attīstīt pašvadītas mācīšanās prasmes, iesaistot skolēnu vērtēšanas procesā.	Noteikt skolēna apgūtos sasniedzamos rezultātus mācību posma noslēgumā kopējā rezultāta novērtēšanai un dokumentēšanai. Balstoties uz tiem, skolotājs var arī izvērtēt mācību procesā izmantotās metodes, pieņemt lēmumus par turpmāko darbu, bet skolēns – noteikt sev jaunus mācību mērķus un pilnveidot mācīšanās stratēģijas.
Norises laiks mācību procesā un biežums	Ieteicams veikt temata, mācību kursa vai mācību gada sākumā.	Veic mācību procesa laikā. Skolotājs to organizē pēc nepieciešamības.	Veic mācīšanās posma (piemēram, temata, vairāku tematu vai temata loģiskās daļas, mācību gada, izglītības posma vai pakāpes) noslēgumā.
Vērtēšanas saturs	Saturu veido iepriekšējā mācīšanās posmā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti, kuri nepieciešami turpmākā mācību satura apguvē.	Saturu veido plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti mācīšanās posma laikā.	Saturu veido plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti mācīšanās posma noslēgumā.
Vērtēšanas uzdevumu veidi	Uzdevumu veidu skolotājs nosaka atbilstoši skolēnam plānotajam sasniedzamajam rezultātam. Tas var būt, piemēram, atbilžu izvēles uzdevums, īso atbilžu uzdevums, strukturēts uzdevums, esejas tipa uzdevums, uzdevums, kurā skolēns var demonstrēt savu sniegumu darbībā vai izstrādājot produktu.		
Vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	Mutiski, rakstiski, praktiski vai kombinēti. Novērošana, saruna, aptauja, gadījumu analīze, darbs ar tekstu, vizualizēšana, esēja, projekts, diskusija.		
Vērtēšanas kritēriji, to izveide	Kritēriji nepieciešami vērtēšanas objektivitātes nodrošināšanai. Kritērijus izstrādā skolotājs atbilstoši skolēnam plānotajam sasniedzamajam rezultātam, vērtēšanas formai un metodiskajam paņēmienam. Kritēriju izstrādē un vērtēšanā var iesaistīt skolēnus, lai pilnveidotu skolēna pašvadītas mācīšanās prasmes.		

VĒSTURE I

Vērtējuma izteikšanas veids un dokumentēšana	Vērtējumu izsaka, dokumentē un komunicē atbilstoši mērķauditorijai (piemēram, dara pieejamu skolēniem, citiem skolotājiem, skolēnu atbalsta personālam, skolas vadībai, skolēna vecākiem), lai mērķtiecīgi atbalstītu skolēna mācīšanos un sekotu līdz skolēna sniegumam ilgtermiņā. Vērtējumu var izteikt apguves līmeņos, procentos, punktos.	Vērtējumu vidējās izglītības pakāpē izsaka 10 ballu skalā katrā mācību priekšmeta kursā atbilstoši plānotajiem skolēnam sasniedzamajiem rezultātiem.
---	---	--

VĒRTĒŠANAS SATURS, KRITĒRIJI UN METODISKIE PAŅĒMIENI

Pamatkursā tematu ietvaros paredzēti četru veidu skolēnam plānotie sasniedzamie rezultāti: ziņu apguve, prasmju apguve, vērtībās balstītu ieradumu ievērošana, komplekss sasniedzamais rezultāts. Plānojot vērtēšanu, skolotājam svarīgi izvēlēties plānotajam rezultātam atbilstošus kritērijus, metodiskos paņēmienus un uzdevumu, kā arī noteikt vērtēšanas veidu.

Ziņu apguve parāda skolēna izpratni. Tā attiecas uz standartā plānotajiem skolēnam sasniedzamajiem rezultātiem, un tai veltītie uzdevumi parasti sākas ar darbības vārdiem “apraksta”, “skaidro”, “pamato”. Plānoto sasniedzamo rezultātu apguvi skolēns parāda, veicot uzdevumus, analizējot avotus, risinot problēmas, piedaloties sarunās vai diskusijās. Piemēram, skolēni var pamatot ziņu: “Līdz ar Latvijas valsts nodibināšanu Latvija kļuva par starptautisko attiecību subjektu”.

Prasmju apguvi skolēns demonstrē darbībā (piemēram, analizē, salīdzina, skaidro). To vērtē, izmantojot snieguma līmeņa aprakstu. Piemēram, tā var pārbaudīt prasmi “Analizējot dažādas vēstures interpretācijas, balstās uz principu, ka dažādi interpretētāji var izmantot vienus un tos pašus notikumus, bet uzsvērt atšķirīgus to cēloņus, izpausmes un sekas, līdz ar to radot atšķirīgus stāstus par pagātni”.

Ieradumus, kas balstīti vērtībās, skolēns demonstrē darbībā. Tos vērtē, novērojot skolēna rīcību ilgākā laika posmā, īpaši situācijās, kuras ietver izvēles iespējas. Piemēram, skolotājs var novērot, kā skolēns ievēro ieradumu “Veido cieņpilnas attiecības ar citiem cilvēkiem, uzklausa un iedziļinās dažādos viedokļos”.

Kompleksu sasniedzamo rezultātu apguvi skolēns demonstrē darbībā. Tā vērtēšanai izmanto dažādas formas – rakstveida, mutvārdu vai kombinētu pārbaudes darbu, individuālu vai grupas projektu. Tā, piemēram, skolotājs var pārbaudīt komplekso rezultātu “Pēc kritērijiem patstāvīgi atlasa un analizē daudzveidīgus vēstures avotus, lai pētījumā skaidrotu 20. gadsimta notikumu un procesu ietekmi uz indivīda uzskatiem un vietu sabiedrībā, raugoties no dažādām vēsturiskajām perspektīvām”.

IETEIKUMI MĀCĪBU DARBA ORGANIZĀCIJAI

Satura starpdisciplinārītāte

Veidojot stundu plānu, jāņem vērā, ka mācību pamatkursa saturu iespējams starpdisciplināri iekļaut vairākos mācību priekšmetos. Lai to paveiktu, nepieciešama skolotāju sadarbība.

- Piemēri no Valodu mācību jomas.

VĒSTURE I

Pamatkursā Latviešu valoda I tiek attīstīta un pilnveidota izpratne par zinātnisko rakstu stilu (zinātniska teksta uzbūve, argumentācija, noformēšana, atsauču veidošana, izteiksmes līdzekļi un gramatiskās īpatnības). Pamatkursā Vēsture I nepieciešams pilnveidot skolēnu prasmes lasīt, veidot vēsturei atbilstošus zinātniskos tekstus. Tekstus veidojot, jāpievērš uzmanība to struktūrai, argumentācijai, atsauču veidošanai, terminoloģijas lietojumam. Tas paver iespējas skolotāju sadarbībai gan mācību, gan vērtēšanas procesā.

Līdztekus pārējo mācību kursu apguvei arvien nozīmīgāku vietu ieņem svešvalodas. Pamatizglītības posma beigās skolēniem vienā no svešvalodām jāsasniedz patstāvīga valodas lietotāja līmenis (B1), savukārt vidusskolas posmā skolēniem vismaz vienā svešvalodā jāsasniedz valodas apguves līmenis B2. Tas nozīmē spēju lietot apgūto svešvalodu mācību un profesionālajām vajadzībām. Tādā veidā svešvalodas kļūst par rīku dziļākai un plašākai mācību satura apguvei. To izmantošana padara mācību procesu interesantāku un daudzveidīgāku. Skolēni tādējādi tiek gatavoti profesionālajai karjerai mūsdienu globālajā pasaulē. Līdz ar to arī pamatkursa Vēsture I uzdevums ir dot iespēju skolēniem uzlabot un pilnveidot valodu prasmes. To var paveikt, rosinot skolēnus daļu no nepieciešamās informācijas meklēt un apkopot svešvalodā, tādā veidā panākot trīs ieguvumus:

1) svešvalodās ir pieejams plašāks informācijas avotu klāsts; 2) meklējot, lasot un apkopojot informāciju svešvalodā, attīstās valodas zināšanas un prasmes; 3) patstāvīgi meklējot un apkopojot informāciju, skolēni pilnveido medijpratības un informācijas analīzes prasmes, kā arī prasmi analizēt un salīdzināt atšķirīgas interpretācijas un viedokļus.

- Piemēri no Kultūras izpratnes un pašizpausme mākslā mācību jomas.

Pamatkursos Literatūra I, Kultūras pamati, Kultūra un māksla I (vizuālā māksla, mūzika, teātra māksla) daudzi temati saistīti ar vēsturisku informāciju. Tā atrodama kultūras personību biogrāfijās, mākslas darbu un mākslas virzienu raksturojumos. Vienlaikus daudzus mākslas darbus var izmantot kā vēstures avotus, jo tie raksturo attiecīgā laikmeta norises un iezīmes. Tas paver iespējas šīs jomas skolotājiem par dažiem tematiem veidot kopīgas mācību nodarbības un izstrādāt kopīgus uzdevumus ar pamatkursa Vēsture I skolotājiem. Tā skolēniem veidosies vienots redzējums par vēsturiskajiem un kultūras procesiem.

- Piemēri no Tehnoloģiju mācību jomas.

Vidusskolas posmā skolēnam jāspēj izmantot digitālās iemaņas un ar šo jomu saistītās zināšanas tādā mērā, lai varētu tās brīvi lietot arī citos mācībuursos. Tādēļ svarīgi pielietot digitālās prasmes ne tikai pamatkursa Datorika stundās, bet arī citos mācībuursos, apgūstot tam atbilstošu saturu. Šādi skolēns gūst pieredzi izmantot digitālās tehnoloģijas daudzveidīgās situācijās un apgūst mācību saturu mūsdienīgā veidā.

Pamatkursa Vēsture I satura veiksmīgai apgūšanai nepieciešams pēc iespējas vairāk izmantot dažādas informācijas tehnoloģijas sniegtās iespējas gan informācijas iegūšanai un apkopošanai (darbā ar digitālām datu bāzēm, digitalizētiem bibliotēku, muzeju un arhīvu materiāliem), gan dažādu galaproduktu radīšanai (kolektīvu dokumentu veidošanai, tekstu un attēlu apstrādei).

Mācību priekšmetā Programmēšana I skolēns var veidot darbus ar vēsturisku saturu, bet mācību priekšmetā Dizains un tehnoloģijas I- pētīt vēsturiskus darba paņēmienus un veidot vēsturisku lietu kopijas.

Dabaszinātņu mācību jomā, Matemātikas mācību jomā, Sporta un veselības mācību jomā iespējams izzināt šo jomu vēsturisko attīstību un ar tām saistīto pārmaiņu ietekmi uz sabiedrību, kā arī ar šo jomu personību dzīvi vēsturiskā skatījumā.

VĒSTURE I

Stundu sadalījums/grafiks

Pamatkursa Vēsture I mācību procesu ieteicams organizēt dubultstundu sistēmā, lai ilgākā laika posmā varētu mērķtiecīgi veikt darbu ar dažādiem informācijas avotiem, realizētu sadarbību, organizētu domu apmaiņu un diskusijas.

Pamatkursa saturam paredzētas **105 mācību stundas**. Tās var notikt viena vai divu mācību gadu ietvaros. Iespējamie apguves modeļi ir trīs. Var būt trīs stundas vienā gadā, var būt viena stunda 10. klasē un divas stundas 11. klasē vai divas stundas 10. klasē un viena stunda 11. klasē.

Dažādas mācību darba organizācijas formas

Kursa sasniedzamo rezultātu apguvei skolotājam svarīgi izmantot daudzveidīgas mācību darba organizācijas formas, to skaitā nozīmīgu daļu laika atvēlot mērķtiecīgi atbalstītam skolēna patstāvīgajam pētnieciskajam darbam, izmantojot arī skolā vai vietējā kopienā pieejamos informatīvos un citus resursus. Tāpat mācību procesu nepieciešams organizēt dažādās mācību vidēs ārpus skolas, piemēram, bibliotēkās, muzejos, vēsturiskās vietās (religiskajās celtnēs, pilskalnās, ēkās un dabas objektos, kur risinājušies vēsturiski notikumi), pašvaldību un valsts iestādēs (piemēram, Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldē).

Ieteicams organizēt tikšanās ar notikumu aculieciniekiem, novadpētniekiem, vēstures speciālistiem, lai labāk izprastu dažādus skatījumus uz notikumiem un vēstures vērtību saglabāšanas nozīmi, īpaši akcentējot atmiņu stāstu pierakstīšanu un uzklaušīšanu kā formu un metodi. Pašiem veidojot mācību ekskursijas un dažādas orientēšanās spēles, skolēniem ir iespēja ne tikai izglītot sevi un savus vienaudžus, bet arī iesaistīties un līdzdarboties vietējās kopienas ikdienā. Mācību darba formas izvēli nosaka sasniedzamais rezultāts.

VĒSTURE I

MĀCĪBU SATURA APGUVES NORISES PLĀNOJUMA APRAKSTS

Mācību satura apguves plānojums ietver

- 1) katrā mācību posmā apgūstamos tematus;
- 2) plānotos skolēnam sasniedzamos rezultātus;
- 3) apguvei paredzēto laiku;
- 4) nepieciešamās skolēna darbības sasniedzamo rezultātu apguvei;
- 5) tematu apguvei izmantojamos mācību līdzekļus un metodiskos paņēmienus.

Plānojumā ar detalizētu tematu ietvaru parādīts, kā pakāpeniski tiek sasniegtas standarta prasības zināšanu apgūvē, izpratnes veidošanā, prasmju un vērtībās balstītu ieradumu attīstīšanā.

Pamatkurss Vēsture I sastāv no četriem tematiem, kuri programmā sakārtoti hronoloģiskā secībā. Tie pielāgoti plānotajām skolēnu darbībām atbilstoši skolēnu prasmju līmenim. Visu tematu uzmanības centrā ir sabiedrība, taču katrā tematā tā un ar to saistītās norises tiek raksturotas, skaidrotas, analizētas no kāda konkrēta skatpunkta.

1. tematā “Vide un sabiedrība aizvēsturē un senajos laikos” akcentēta vides un sabiedrības mijiedarbība.
2. tematā “Sabiedrība un reliģija viduslaiku Eiropā un Livonijā” uzsvars ir uz reliģijas un sabiedrības mijiedarbību.
3. tematā “Vara un sabiedrība jaunajos laikos” akcentēti valstu centralizācijas procesi un to ietekme uz modernas sabiedrības veidošanos.
4. tematā “Latvijas valstiskums starp demokrātiju un totalitārismu” īpaši uzsvērta Latvijas valsts izveidošana un politisko režīmu ietekme uz indivīdu. Te centrā ir indivīds un tā mijiedarbība ar politiskiem procesiem.

Ceturtais temats sadalīts četros apakštematos.

Apakštematā 4.1. “Karš un sabiedrība 20. gs.” akcentēta 20. gs. militāro konfliktu ietekme uz dažādām sabiedrības grupām, īpaši izceļot civiliedzīvotājus.

Apakštematā 4.2. “Valstiskums: ideja, izveide, zaudēšana, atjaunošana” uzsvērta Satversmes loma Latvijas valstiskumā, izceļot politiskos procesus un iesaistītās personas, kas nozīmīgas tās izveidošanā un pieņemšanā, darbības apturēšanā, Latvijas okupācijas posmā un Satversmes darbības atjaunošanā.

Apakštematā 4.3. “Latvija starptautisko attiecību sistēmā” izcelta Latvijas iestāšanās un dalība dažādās starptautiskajās organizācijās 20. un 21. gadsimtā.

Apakštematā 4.4. “Indivīds un vara” uzmanības lokā ir sabiedrības kolektīvā un individuālā atmiņa. Tā tiek saistīta ar indivīda vērtībām, tiesībām un brīvībām. Atklāta dažādu valsts varu ietekme uz tām 20. gadsimtā.

VĒSTURE I

Temata plānojuma ietvara struktūras paraugs

Pārskats par pamatkursa tematiem

Temata numurs un nosaukums	Temata numurs un nosaukums	Temata numurs un nosaukums	Temata numurs un nosaukums	Temata numurs un nosaukums
----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

Temata nosaukums - sadaļā raksturotais temats.

Temata apgūvei ieteicamais laiks - ieteicamais mācību stundu skaits.

Temata apgūves mērķis – tematā skolēnam plānoto sasniedzamo rezultātu kopums un apgūves pamatojums.

Sasniedzamais rezultāts – aprakstīts tabulā.

Ziņas	Prasmes
Apraksta nozīmīgākās temata apgūves rezultātā iegūtās zināšanas un izpratni par mācību jomas lielajām idejām. Iekavās norādīts kods, uz kuru lielo ideju attiecas konkrētā ziņa.	Mācību priekšmetam specifiskās un vispārīgās jeb caurviju prasmes, kuras skolēns apgūs attiecīgajā tematā.
Kompleksais sasniegzamais rezultāts un standartā skolēnam plānotie sasniegzamie rezultāti	Ieradumi
Komplekss sasniegzamais rezultāts Skolēna spēja koordinēti lietot zināšanas, prasmes un ieradumus jaunās, neierastās situācijās. Iekavās norādīts kods, kas standartā apzīmē attiecīgās mācību jomas skolēnam plānoto sasniegzamo rezultātu.	Vērtībās balstīti ieradumi, kuru attīstīšanai attiecīgajā tematā plānots pievērst pastiprinātu uzmanību.
Apgūtie temati, 9. klasi beidzot – norāda tematus un jēdzienus, kurus saistībā ar minēto tematu skolēns apguvis pamatskolā mācību priekšmetā Latvijas un pasaules vēsture (7.-9.) un jautājumus, uz kuriem skolēnam jau jāprot atbildēt. Temati raksturoti, vadoties no “Skola 2030” izstrādātā programmas parauga.	
Jēdzieni – nozīmīgākie jaunie jēdzieni, par kuriem skolēns gūs izpratni tematā.	

VĒSTURE I

Temata apguves norise- aprakstīta tabulā.

Apakštemats Temata daļas nosaukums, kas raksturo noteiktā posmā apgūto saturu.	Tematā skolēnam plānoto sasniedzamo rezultātu apguvei nepieciešamās skolēna darbības Tabula veidota, grupējot apgūstamos sasniedzamos rezultātus un katrai sasniedzamo rezultātu grupai jeb temata vienumam piedāvājot nepieciešamās skolēna darbības. Tabulā nav uzskaitītas visas iespējamās skolēna darbības, nav norādīts ieteicamo uzdevumu skaits, vingrināšanās ilgums vai intensitāte. Galvenā uzmanība pievērsta skolēna darbību veidiem un būtībai.
Apakštemats	Tematā plānoto skolēnam sasniedzamo rezultātu apguvei nepieciešamās skolēna darbības

Mācību līdzekļi – konkrētā temata apguvei nepieciešamo mācību līdzekļu uzskaitījums.

Starpdisciplinartāte – norāde par mācību kursiem, ar kuriem var veidot starppriekšmetu saikni, tā reizē īstenojot sasniedzamos rezultātus mācību kursā Vēsture I un kādā no citiem mācību kursiem.

VĒSTURE I

VĒSTURE I PAMATKURSA NORISES PLĀNOJUMS

1.Vide un sabiedrība aizvēsturē un senajos laikos	2.Sabiedrība un reliģija viduslaiku Eiropā un Livonijā	3.Vara un sabiedrība jaunajos laikos	4. Latvijas valstiskums starp demokrātiju un totalitārismu
--	---	---	---

Temats. Vide un sabiedrība aizvēsturē un senajos laikos.

Temata apguves ieteicamais laiks: 10 – 12 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: padziļināt izpratni par vides un sabiedrības, kā arī kultūru mijiedarbību aizvēsturē un senajos laikos.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
• Savācējsabiedrība dzīvoja ekosistēmā, to neietekmējot. (S.Li.4., S.Li.5.) • Pāreja uz lauksaimniecību (neolītiskā/neolīta revolūcija) bija radikāls apvērsums cilvēces vēsturē– solis pretī civilizācijas izveidei. (S.Li.5., S.Li.6.) • Ražotājsabiedrība mainīja un joprojām maina vidi. (S.Li.5.) • Neolītiskā revolūcija un komplicēti etniskie procesi, kas bija pamatā somugru un baltu kultūru izveidē, atspoguļojas Latvijas arheoloģiskajā materiālā. (S.Li.5., S.Li.6.) • Pārplūstošo upju ielejās, kas atradās Auglīgajā pusmēnesī, radās pirmās civilizācijas cilvēces vēsturē. (S.Li.1., S.Li.2., S.Li.5.) • Balkānu pussalas dabas apstākļi un ģeopolitiskais novietojums ietekmēja sengrieķu civilizācijas (polisu sabiedrības) specifiku, to skaitā tiešās demokrātijas rašanos Atēnās, veicināja grieķu kolonizāciju Vidusjūras baseinā un hellēniskās kultūras izplatību Austrumos. (S.Li.1., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) • Cīņa par jaunām teritorijām un resursiem bija Senās Romas civilizācijas izpausme. Romas radītās valsts mērogi ietekmēja sabiedrības vērtības, pārvaldes sistēmu, sākotnēji veidojot uz pilsētas elites varu balstītu republiku, vēlāk – uz karavadoņa varu balstītu impēriju. (S.Li.4., S.Li.5.)	• Interpretē arheoloģisko materiālu, meklē tā saistību ar materiālo un garīgo kultūru. • Raksturo, kā zinātnes attīstība mainīja vēstures interpretācijas, izmantojot piemērus no Latvijas vēstures. • Raksturo vides un sabiedrības mijiedarbību, salīdzinot savācējsabiedrības un ražotājsabiedrības iezīmes. • Lasa seno laiku tekstu tulkojumus, prot iegūt no tiem informāciju izvirzītā uzdevuma veikšanai. • Izvērtē seno laiku tekstu nozīmi vēstures interpretēšanā, vēstures naraīva izveidē. • Skaidro, kā vides un ģeopolitiskie faktori noteica Seno Austrumu, sengrieķu un Senās Romas civilizāciju specifiku. • Nosaka piederību civilizācijai, izmantojot materiālās kultūras liecības.

VĒSTURE I

Senā Roma akumulēja un romanizēja daudzas kultūras, veidojot vienotu kultūrtelpu, kas kļuva par Eiropas civilizācijas pamatu. (S.Li.4., S.Li.6.)	
Kompleksais sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
Izvērtē un salīdzina dažādus piemērus par vides un cilvēku sabiedrības mijiedarbību visos vēstures laikmetos un mūsdienās. Saskata saistību starp materiālo un garīgo kultūru atsevišķā vēstures laikmeta ietvaros, pēc materiālās kultūras liecībām rekonstruē garīgās kultūras izpausmes. (S.O.1.2., S.O.4.1., S.O.4.3., S.O. 3.7., S.O.4.4., S.O.5.1., S.O.5.3., S.O.5.6., S.O.5.7., S.O.5.8., S.O.5.9., S.O.6.1., S.O.6.2., S.O.6.5.)	Pamato savu viedokli, izvēlas dzīves pozīciju. (Tikums – godīgums, vērtība – brīvība.) Rūpējas par kultūras pieminekļu saglabāšanu. (Tikums – centība, vērtība – Latvijas valsts.) Akceptē demokrātijas vērtības un cilvēktiesības. (Tikums – taisnīgums, vērtība – dzīvība.) Iepazīst dažādu sociālo un kultūru grupu dzīvesveidu. (Tikums – gudrība, vērtība – kultūra.)
Jēdzieni: arheoloģija, arheoloģiskā kultūra, etnoģenēze, domestikācija, civilizācija, Austrumu despotija, antīkā pasaule, polisa, Atēnu demokrātija, kolonija un metropole, hellēnisms, Romas republika, romanizācija.	
Apgūtie temati un jēdzieni, 9. klasi beidzot	
Sabiedrība aizvēsturē. Kā iegūt informāciju par aizvēstures sabiedrību? Kāpēc notika pāreja no savācējsaimniecības uz ražotājsaimniecību? Ko es uzzināju un sapratu par aizvēstures cilvēku ikdienu tagadējā Latvijas teritorijā? Pirmās civilizācijas. Kas ir civilizācija? Kā saimniekoja un pārvaldīja sabiedrību senajos Austrumos? Kāda bija cilvēku sadzīve un priekšstati par pasauli? Kādi bija seno Austrumu civilizāciju sasniegumi? Antīkās pasaules sasniegumi. Kā izvērtēt demokrātijas ietekmi uz Grieķijas polisu kultūrvēsturisko attīstību? Kā noskaidrot un analizēt cēloņsakarības Romas valstiskuma attīstības procesos? Kā izpētīt un izskaidrot demokrātiskas sabiedrības un valsts vērtības, demokrātiskas valsts pārvaldes principus un pilsoņa lomu valsts norisēs antīkajā pasaulē? Kuriem mūsdienu demokrātijas principiem aizsākumi ir atrodami antīkajā pasaulē?	
Jēdzieni: aizvēsture, neolītiskā (neolīta) revolūcija, Auglīgais pusmēness, savācējsaimniecība, ražotājsaimniecība, vietsēži, nomadi, civilizācija, valsts, valdnieks, reliģija, pilsonis, republika, demokrātija, impērija.	

VĒSTURE I

Temata apguves norise

Apakštemati	Skolēnu darbības
Pārmaiņas sabiedrības un vides attiecībās neolītiskās revolūcijas ietekmē	Domestikācija, vietsēdība un to ietekme uz sabiedrību ● Analizē informācijas avotus, lai raksturotu domestikācijas un vietsēdības procesus, secinātu par to ietekmi uz cilvēka un sabiedrības attīstību. ● Meklē un skaidro sakarības starp nodarbošanās veidu un arheologu iegūtajiem datiem par cilvēku mūža ilgumu un dzīves kvalitāti pirms un pēc neolītiskās revolūcijas. Neolītiskā revolūcija Austrumbaltijā ● Izmantojot Latvijas arheoloģisko materiālu, salīdzina un analizē dzīvesveidu savācējsabiedrībā un ražotājsabiedrībā, diskutē, vai tas ietekmē vai neietekmē apkārtējo vidi un sabiedrības attīstību.
Baltijas somu un baltu etnokultūras Austrumbaltijā	Arheoloģiskās kultūras Latvijas aizvēsturē ● Izmantojot daudzveidīgus informācijas avotus, raksturo Latvijas aizvēstures arheoloģisko kultūru izplatības areālus, liekot uzsvāru uz somugru etnosa Baltijas somu un indoeiropiešu etnosa baltu kultūru etnoģenēzi. Izdara secinājumus par kopīgajām un atšķirīgajām pazīmēm materiālajā un nemateriālajā kultūrā. ● Identificē seno etnokultūru mantojumu mūsdienu Baltijas valstīs.
Vides faktors senāko civilizāciju izveidē un attīstībā	Senāko kultūru izveides priekšnoteikumi ● Skaidro saistību starp vidi, pirmo kultūru izveides priekšnoteikumiem un sociālajām pārmaiņām. Raksturo vides lomu tirdzniecisko sakaru un komunikācijas tīklu tapšanā. ● Izmantojot Senās Ēģiptes un Divupes tekstu fragmentus, nosaka senāko valstu specifiskās iezīmes un valdnieka funkcijas. Ēģiptes un Divupes kultūras un to specifika ● Apkopo informāciju par senāko kultūru mantojumu.
Antīkās kultūras nozīme Eiropas vēsturē	Senās Grieķijas kultūra un tās specifika ● Skaidro, kā Vidusjūras baseina dabas apstākļi ietekmēja sengrieķu kultūras specifiku un polis sistēmas izveidi, demokrātijas veidošanos, sengrieķu vērtības un pasaules redzējumu. ● Analizē Seno Austrumu un sengrieķu kultūru mijiedarbību hellēnisma laikmetā. Senās Romas kultūra un tās izplatība ● Raksturo vides un ģeopolitiskā faktora nozīmi Senās Romas izveidē un tās sasniegumu izplatībā. ● Apkopo informāciju par antīkās kultūras mantojumu un diskutē par tā ietekmi uz vēlāko laiku vēsturi un mūsdienu sabiedrību.

VĒSTURE I

Mācību līdzekļi

Klišāns, V. (2002) *Vēsture vidusskolai*. 1. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC.
Misāns, I. (atb. red.) (2000) *Pasaules vēsture vidusskolai 1. Hrestomātija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Misāns, I. (atb. red.) (2000) *Pasaules vēsture vidusskolai 1*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Purēns, V. (2015) *Latvijas un pasaules vēsture vidusskolām*. 1. sējums. Rīga: Izdevniecība RaKa.
Skola2030 (b.g.) mācību līdzekļi [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-lidzekli>
Skolo.lv (b.g.) mācīšanās platforma [tiešsaiste] - [skatīts 1.06.2024.]. Pieejams: <https://skolo.lv/>

Literatūra

Apals, J, Mugurēvičs, Ē., Vasks, A. (2001) *Latvijas senākā vēsture 9. g.t.pr.Kr.-1200.g.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
Grāvere, R., Vasks, A., Vaska, B. (1997) *Latvijas aizvēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Latvijas nacionālais vēstures muzejs. (b.g.) *Interaktīvie resursi* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: [eMuzejs \(lnvm.lv\)](http://eMuzejs.lnvm.lv)
Latvijas nacionālais vēstures muzejs. (b.g.) *Pētījumi un izdevumi* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: [eMuzejs \(lnvm.lv\)](http://eMuzejs.lnvm.lv)
Latvijas Nacionālā enciklopēdija. (b.g.) *Nacionālā enciklopēdija* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>
Latvijas pilskalni. (b.g.) *Latvijas pilskalni* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://www.latvijas-pilskalni.lv/>
Loze, I. (2006) *Neolīta apmetnes Ziemeļkurzemes kāpās*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
Mugurēvičs, Ē. (2015) *Rietumeiropas hronikas par baltu apdzīvotām zemēm*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
Radiņš, A. (1996) *Ceļvedis Latvijas senvēsturē*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Tumans, H. (2022) *Antīkie tēli Rīgas ielās*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds.
Tumans, H. *Antiquitas.lv* [tiešsaiste] - [skatīts 25.03.2024.]. Pieejams: <http://www.antiquitas.lv/author/harijs-tumans/>
Vasks, A. (2015) *No medniekiem un zvejniekiem līdz lopkopjiem un zemkopjiem*. Rīga: Zinātne.
Vasks, A., Zariņa, G. (atb. red.) (2021) *Latvijas arheoloģijas rokasgrāmata*. Rīga: Zinātne.
Zariņa, G. (2009) *Latvijas iedzīvotāju paleodemogrāfija, 7. g.t.pr.Kr.-1800.g.* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds.

Starpdisciplināritāte: Sociālās zinātnes I, Dabaszinības, Bioloģija I, Ģeogrāfija I, Literatūra I, Kultūras pamati, Kultūra un māksla I (vizuālā māksla).

VĒSTURE I

Vide un sabiedrība aizvēsturē un senajos laikos	Sabiedrība un reliģija viduslaiku Eiropā un Livonijā	Vara un sabiedrība jaunajos laikos	Latvijas valstiskums starp demokrātiju un totalitārismu
--	---	---	--

Temats. Sabiedrība un reliģija viduslaiku Eiropā un Livonijā.

Temata apguves ieteicamais laiks: 14 – 20 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: pilnveidot izpratni par reliģijas ietekmi uz sabiedrības attīstību, reliģijas, politikas un kultūras mijiedarbību viduslaiku Eiropā un Latvijas teritorijā.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
- Kristīgā ticība/reliģija bija Eiropas viduslaiku sabiedrības ideoloģiskais pamats. To uzturēja baznīca. (S.Li.1., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Reliģija ietekmēja viduslaiku sabiedrības struktūru, visas sabiedriskās dzīves jomas. Tā kalpoja kā varas instruments. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Reliģiska neiecietība, kā arī sociāli un saimnieciski cēloņi izraisīja krusta karus. (S.Li.4., S.Li.5.) - Krusta karu dēļ Latvijas teritorija nonāca Rietumeiropas (Romas katoļu, latīņu) kultūrtelpā, kļūdamā par tās robežteritoriju ar ortodoksālo (pareizticīgo, grieķu) kristīgo pasauli un pagānisko Lietuvu. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Vācu ordeņa atzars Livonijas ordenis un Livonijas bīskapijas bija arī Romas katoļu baznīcas struktūras daļa. (S.Li.5., S.Li.6.) - Ekonomiski un kulturāli Livonija bija cieši sasaistīta ar Ziemeļvāciju. Tā kalpoja kā tranzīteritorija Rietumeiropas attiecībās ar Krievzemi un Lietuvu. (S.Li.5., S.Li.6.) - Livonijas teritorijā notika pakāpeniska vietējo etnosu (latgaļu, sēļu, zemgaļu, kuršu, līvu) savdabības nivelēšanās un šo etnosu saplūšana latviešu tautībā. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Itālijas pilsētu straujā izaugsme un baznīcas varas krīze 14. gadsimtā bija cēlonis jauna domāšanas veida un pasaules redzējuma (humānisma, renesanses) attīstībai, kā arī kultūras uzplaukumam. (S.Li.1., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.)	- Raksturo reliģijas un politikas attiecības, to mijiedarbību Latvijas teritorijā un Eiropā viduslaikos, izmantojot piemērus no vēstures. - Izvērtē kristīgās reliģijas un baznīcas lomu vēsturē, tās ietekmi uz vēstures procesiem pagātnē un šīs ietekmes sekas ilgtermiņā. - Lasa viduslaiku vēstures rakstītos avotus, iegūst no tiem informāciju un interpretē to. Izmanto lietiskos un vizuālos avotus. - Raksturo viduslaiku sabiedrības pasaules uztveres, domāšanas un rīcības principus. Skaidro indivīda iespējas viduslaiku sabiedrībā. - Diskutē par vēstures procesu, tā pretrunīgajām interpretācijām un vērtībām dažādās kultūrās pagātnē. - Analizē vēstures procesus un notikumus, raugoties no viduslaiku un mūsdienu perspektīvas.

VĒSTURE I

• Renesanses kultūras iezīmes konstatējamas arī Livonijā. (S.Li.5., S.Li.6.) • Romas katoļu baznīcas ideoloģiskā krīze izraisīja reformācijas kustību Rietumeiropā un baznīcas šķelšanos. (S.Li.4., S.Li.5.)	
Kompleksais sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
Skaidro ticības un reliģijas lomu cilvēces kultūrā, to, kā reliģija ietekmē politiku un sociālos procesus, bet politiskie un sociālie procesi – reliģiju. Pamato, ka dažādi vēstures notikumi var tikt interpretēti atšķirīgi, raugoties no sava laikmeta un mūsdienu perspektīvas. (S.O.1.2., S.O. 3.7., S.O.4.1., S.O.4.2., S.O.4.3., S.O.4.4., S.O.5.1., S.O.5.2., S.O.5.3., S.O.5.4., S.O.5.5., S.O.5.6., S.O.5.7., S.O.5.8., S.O.5.9., S.O.6.1., S.O.6.2., S.O.6.3., S.O.6.4., S.O.6.5.)	Izvairās no emocionāliem, nepamatotiem spriedumiem. (Tikums – savaldība, vērtība – cilvēka cieņa.) Pamato savu viedokli, izvēlas dzīves pozīciju. (Tikums – godīgums, vērtība – brīvība.) Diskutē un aizstāv viedokli, ievēro pieklājību, toleranci un pašcieņu. (Tikums – savaldība, vērtība – brīvība.) Atšķirīgu pieredzi izvērtē iecietīgi un kritiski. (Tikumi – tolerance, savaldība, vērtība – cilvēka cieņa.)
Jēdzieni: Bībele, teoloģija, dogma, kārtu sabiedrība, mūku ordenis, mūku-bruņinieku ordenis, ķecerība (herēze), pagānisms, Romas pāvests un patriarhs, shizma, relikvijas, islāms, Ziemeļu krusta kari, Livonija, Vācu ordeņa Livonijas atzars, kuršu ķoniņi.	
Apgūtie temati un jēdzieni, 9. klasi beidzot	
• Kristīgās un islāma pasaules rašanās. Kāpēc cilvēkiem nepieciešama reliģija? Kas ir daudzdievība un viendievība? Kā jūdaisma un kristīgās ticības svētie raksti ietekmēja vēstures gaitu? Kā reliģija ietekmēja valsts varu un valsts vara – reliģiju? Kāda loma Eiropas vēsturē bija kristīgajai baznīcai? Ko jaunu ienesa arābi un islāms, kāda bija islāma mācības un arābu ietekme Eiropā? • Sabiedrība viduslaikos. Kā izvērtēt kristīgās baznīcas nozīmi viduslaiku sabiedrības vērtību sistēmā un dalījumu kārtās? Kāds bija viduslaiku kārtu dzīvesveids, un kādas bija attiecības starp kārtām? Kādas bija senjoru un vasaļu attiecības, viduslaiku saimniekošanas formas? Kā salīdzināt vēsturiski nozīmīgas personības, kuras viduslaikos darbojušās Livonijas teritorijā un citur Eiropā, lai izdarītu secinājumus par šo personību paveikto un īpašībām, kas nodrošinājušas panākumus viduslaikos? • Krusta kari un Livonija. Kāpēc eiropieši devās krusta karos? Kā tika īstenoti krusta kari uz Palestīnu (Jeruzalemi)? Kā norisinājās krusta kari Baltijā un kādi bija to rezultāti? Kāda ir Livonijas mantojuma izcelsme, un kāpēc tas tiek pretrunīgi vērtēts? Kur apkārtnē (pilsētā/novadā) sastopams Livonijas mantojums?	
Jēdzieni: reliģija, daudzdievība, svētie raksti, viendievība, mesija, baznīca, bīskaps, kārta, landtāgs, naturālā saimniecība, rāte, krusta karš, krustnesis, bruņinieku ordenis, mestrs, Hanza.	

VĒSTURE I

Temata apguves norise

Apakštemati	Skolēnu darbības
Kristīgās ticības un baznīcas loma viduslaiku sabiedrībā	Ticība un reliģiozitāte viduslaikos ● Analizējot informācijas avotus par kristīgās ticības izcelsmi, izplatību, tās ētiskajiem principiem un rituāliem, kristiešu kopienas (baznīcas) struktūru, vērtē reliģijas nozīmi viduslaiku cilvēku dzīvē. Viduslaiku sabiedrības struktūra ● Raksturo viduslaiku sabiedrības struktūru, pārvaldi (tai skaitā lēņu sistēmu), saimniecību, lai formulētu galvenās atziņas par ticības un baznīcas ietekmi uz viduslaiku politiskajiem un sabiedriskajiem procesiem. Viduslaiku kultūras specifika ● Analizē viduslaikos tapušo tekstu (hroniku, dokumentu) fragmentus, vizuālās liecības (zīmējumus, skulptūras, arhitektūru) un viduslaiku kartogrāfiju, nosakot un raksturojot, kāda loma sabiedrības pasaules uztverē bija reliģijai.
Krusta karu fenomens, tā nozīmes vērtējums Baltijas vēsturē	Krusta kari viduslaikos ● Nostiprina un padziļina zināšanas par krusta kariem 11.-14. gs, to mērķiem, virzieniem un sekām. Analizē pāvesta uzrunas Klermonā (1095) pierakstus, krusta karu laikmeta avotu fragmentus (tajā skaitā Livonijas hroniku, Atskaņu hroniku), nosakot krusta karu reliģiskos, sociālos un saimnieciskos cēloņus. Austrumbaltijas kristianizācija ● Vērtē, kā reliģiskā propaganda ietekmē cilvēku uzskatus, raksturo kara un miera problemātiku reliģijā un šo reliģisko uzskatu ietekmi uz politiku viduslaikos. ● Analizē jaunākās vēsturnieku atziņas par Austrumbaltijas sabiedrības attīstību kristianizācijas priekšvakarā. ● Salīdzina dažādus krusta karu un to seku vērtējumus Latvijas historiogrāfijā. Diskutē par vērtējumu atšķirībām, nosakot to iespējamās cēloņus.
Livonija kā Rietumu kultūrtelpas sastāvdaļa	Livonija viduslaikos ● Analizē un skaidro Livonijas politisko un sociālo uzbūvi, tās attiecības ar kaimiņu zemēm. Nosaka Livonijas pastāvēšanas hronoloģisko ietvaru un Livonijas lomu tā laika ģeogrāfiskajā telpā. Vācu un nevācu kultūra Livonijā ● Analizē fragmentus no Vartberges Hermaņa hronikas, Žilbēra de Lanuā ceļojuma apraksta, Sebastjana Minstera darbos atrodamo Livonijas aprakstu, zemnieku tiesības un citus tekstus, nosakot un raksturojot Livonijas vācu un vietējās izcelsmes iedzīvotāju līdzdalības iespējas dažādos procesos un ietekmi uz tiem. Formulē secinājumus par Livonijas vācu un vietējās izcelsmes iedzīvotāju lomu Latvijas vēsturē. ● Sagatavo argumentus un pretargumentus diskusijai par tematu “Vai Livonijas vēsture ir mūsu vēsture?” Skolēni var diskutēt, vai Livonija pirmkārt jāvērtē kā mums nozīmīgu Rietumeiropas tradīciju izplatītāja un Latvijas zemju iekļāvēja Rietumu kultūrtelpā vai kā svešzemju jūga realizētāja.

VĒSTURE I

Mācību līdzekļi

Klišāns, V. (2002) *Vēsture vidusskolai*. 1. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC.
Klišāns, V. (2010) *Vēsture vidusskolai*. 2. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC.
Klišāns, V. (2021) *Vēsture un sociālās zinātnes vidusskolai I. Vēsture, reliģija un politika*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Misāns, I. (atb. red.) (2000) *Pasaules vēsture vidusskolai 1. Hrestomātija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Misāns, I. (atb. red.) (2000) *Pasaules vēsture vidusskolai 1*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Misāns, I. (atb. red.) (2001) *Pasaules vēsture vidusskolai 2*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Misāns, I. (atb. red.) (2002) *Pasaules vēsture vidusskolai 2. Hrestomātija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
Purēns, V. (2015) *Latvijas un pasaules vēsture vidusskolām*. 1. sējums. Rīga: Izdevniecība RaKa.
Skola2030 (b.g.) mācību līdzekļi [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-lidzekli>

Literatūra

Atskaņu hronika. (1998) (no vidusaugšvācu valodas atdzejojis V. Bisenieks, priekšvārds un komentāri Ē. Mugurēvičs). Rīga: Zinātne.
Caune, A., Ose, I. (2010) *Latvijas viduslaiku mūra baznīcas. 12. gs. beigas-16. gs. sākums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
Eihmane, E. (2012) *Rīgas arhibīskapa un Vācu ordeņa cīņas par varu viduslaiku Livonijā*. Rīga: Latvijas Universitātes akadēmiskais apgāds.
Indriķa hronika. (1993) (No latīņu valodas tulkojis Ā. Feldhūns, priekšvārds un komentāri Ē. Mugurēvičs). Rīga: Zinātne, [tiešsaiste] – [skatīts 1.04.2024.] Pieejams: <https://www.historia.lv/biblioteka/indrika-hronika>
Jahnke, C. (2021) *Hanza*. Rīga: Mansards.
Latvijas nacionālais vēstures muzejs [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Interaktīvie resursi. Pieejams: [eMuzejs \(lnvm.lv\)](https://muzejs.lnvm.lv)
Levāns, A., Misāns, I., Strenga, G. (sast.) (2019) *Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka.
Levāns, A., Zanders, M. (2021) *Aizmirstā Livonija: savējā vai svešā, tumšā vai romantiskā?* Rīga: Aminori.
Mednis, I. (2005) *Savu vēsturi mēs rakstījām visi kopā*. Rīga: LU žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds.
Misāns, I. (2008) *Viduslaiku cilvēka ikdiena, svētki un ceļojumi*. Sērija: Vēstures avoti augstskolai. IV sējums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
Misāns, I. (2012) *Klio Latvijā. Raksti par historiogrāfijas problēmām*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
Nacionālā enciklopēdija [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>
Prānis, G. (2018) *Missale Rigense Livonijas garīgajā kultūrā. Gregoriskie dziedājumi viduslaiku Rīgā*. Rīga: Neputns.
Straubergs, J. (2019) *Rīgas vēsture*. Rīga: Latvijas mediji.
Šterns, I. (2002) *Latvijas vēsture, 1180–1290. Krustakari*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
Taivāns, L. (sast.) (2008) *Pasaules reliģiju enciklopēdiskā vārdnīca. Kristietība*. 1. sējums. Rīga: (b.i.)

Starpdisciplinārītāte: Sociālās zinātnes I, Literatūra I, Kultūras pamati, Kultūra un māksla I (vizuālā māksla, mūzika).

VĒSTURE I

Vide un sabiedrība aizvēsturē un senajos laikos	Sabiedrība un reliģija viduslaiku Eiropā un Livonijā	Vara un sabiedrība jaunajos laikos	Latvijas valstiskums starp demokrātiju un totalitārismu
--	---	---	--

Temats. Vara un sabiedrība jaunajos laikos.

Temata apguvei ieteicamais laiks: 20 – 24 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: izvērtēt sabiedrības un varas mijiedarbību, lai skaidrotu valstiskuma ģenēzi jauno laiku Eiropā.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
- Eiropas jauno laiku valstiskums veidojās humānisma ideju ietekmē. (S.Li.1.) - Jauno laiku cilvēka domāšanai raksturīgs antropocentrisms, sabiedrībā vērojamas sekularizācijas tendences, baznīca tiek atdalīta no valsts. (S.Li.1., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Centralizēta monarhija kā valstiskuma forma rodas monarha un aristokrātijas konflikta rezultātā. (S.Li.1., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Centralizācijas procesi Eiropas valstīs kulmināciju sasniedz absolūtisma idejās 17. gs. otrajā pusē un 18. gs. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Livonijas karš sagrāva viduslaiku Livoniju un ievadīja cīņu par kundzību Baltijas jūras reģionā starp Poliju- Lietuvu (Žečpospolitu), Zviedriju un Krieviju. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) 16.-18. gs. Latvijas teritorijā pastāvēja vairākas ar kaimiņu lielvalstīm saistītas teritorijas – Kurzemes un Zemgales hercogiste, Pārdaugavas hercogiste, zviedru Vidzeme (Livonijas hercogiste), poļu Vidzeme (poļu Latgale, Inflantijas vaivadija). Katrai bija savas pārvaldes iezīmes. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Žečpospolitas pagrimuma un Zviedrijas militāras sakāves rezultātā 18. gs. laikā visa Latvijas teritorija tika iekļauta Krievijas impērijas sastāvā. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.)	- Raksturo centralizācijas procesus jauno laiku Eiropā, izmantojot vēstures piemērus. - Analizē rakstītos, vizuālos un lietiskos vēstures avotus. - Izvērtē Eiropas kopējo vēstures procesu ietekmi un izpausmes Latvijas teritorijā jaunajos laikos. - Atpazīst dažādu varu atstāto kultūrvēsturisko mantojumu Latvijā. - Diskutē par dažādām emancipācijas formām un to nozīmi modernas sabiedrības veidošanā, izmantojot vēstures faktus.

VĒSTURE I

• Pēc Franču revolūcijas rietumu sabiedrībā norisinājās plaši emancipācijas (atteikšanās no kādas valdošās grupas aizbildniecības) procesi. Politikā tie izpaudās konstitucionālismā un demokratizācijā. (S.Li.1., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) • Balstoties uz nacionālisma idejām, 19. gs. radās nacionālās atmodas kustības, kas būtiski ietekmēja arī latviešu nācijas veidošanos. (S.Li.1., S.Li.2., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.)	
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
Skaidro, ka līdz ar pārmaiņām cilvēku domāšanas veidā, mainoties sabiedrības un varas attiecībām, jaunajos laikos veidojās modernas valsts un sabiedrības modelis. (S.O.1.2., S.O.2.2., S.O.2.10., S.O.3.7., S.O.4.1., S.O.4.2., S.O.5.1., S.O.5.2., S.O.5.3., S.O.5.8., S.O.6.4., S.O.6.5.)	Analizē situāciju no dažādiem skatpunktiem, spēj definēt faktorus, kas ietekmējuši to veidošanos. (Tikumi– gudrība, atbildība, vērtība– brīvība.) Diskutē un aizstāv viedokli, ievēro pieklājību, toleranci un pašcieņu. (Tikums– savaldība, vērtība– brīvība.) Akceptē demokrātijas vērtības un cilvēktiesības. (Tikums– taisnīgums, vērtība – dzīvība.) Rūpējas par kultūras pieminekļu saglabāšanu. (Tikums– centība, vērtība– Latvijas valsts.)
Jēdzieni un termini: apgaismība, piētisms, konstitūcija, parlaments, revolūcija, emancipācija, konservatīvisms, liberālisms.	
Apgūtie temati un jēdzieni, 9. klasi beidzot	
• Atklājumu un baznīcas reformu laikmets. Kādi bija humānistu uzskati par zināšanu nozīmi cilvēka dzīvē? Kādas pārmaiņas notika jauno laiku sākumā? Kāpēc sākās reformācija, un kādas bija tās sekas? Kā reformācijas notikumi norisinājās Livonijā? • Absolūtisms. Kāpēc un kā Eiropā notika valstu centralizācija? Kā funkcionēja absolūtās monarhijas valsts modelis? Kā absolūtā monarhija izpaudās dažādās Eiropas valstīs? Kāda bija karaļa personības loma absolūtisma apstākļos? • Hercogistes un lielvalstu varas laiks Latvijas teritorijā. Kādas teritoriālas izmaiņas notika tagadējā Latvijas teritorijā pēc Livonijas kara? Kā noritēja dzīve muižā un zemnieku sētās? Kas bija kopīgs un kas – atšķirīgs Latgalē, Kurzemē-Zemgalē un Vidzemē 16. – 18. gadsimtā? • Revolūcijas un modernizācija. Kāpēc un kā izcēlās revolūcija Francijā? Ko mums vēsta Franču revolūcijas vadītāju likteņi un revolucionārie notikumi? Kāpēc revolūcija attīstījās radikālisma virzienā? Kuri Franču revolūcijas un Napoleona laika jaunievedumi bija dzīvotspējīgi un tiek izmantoti arī mūsdienās? Kā notika un kādas sekas radīja zinātnes un tehnikas progress un sabiedrības attīstības mijiedarbība? • Latviešu nācijas veidošanās. Kādas bija dzimtbūšanas atcelšanas sekas? Kā aizsākās jaunlatviešu darbība? Ko jaunlatvieši paveica? Kādi bija 1905. gada revolūcijas cēloņi un sekas?	

VĒSTURE I

Jēdzieni: renesanse, humānisms, Lielie ģeogrāfiskie atklājumi, reformācija, protestantisms, kolonijas/koloniālisms, centralizācija, absolūtisms/absolūtā monarhija, galms, muižniecība, parlamentārā monarhija, baroks, merkantilisms, manufaktūra, hercogiste, revolūcija, terors, modernizācija, politiska partija, patriotisms, industrializācija, fabrika, urbanizācija, jaunlatvieši, autonomija, nacionālisms, sociālisms, nācija.

Temata apguves norise

Apakštemati	Skolēnu darbības
Humānisms un reformācija, to izpausmes un ietekme Eiropā un Latvijas teritorijā	Humānisma uzskatu un reformācijas ietekme uz sabiedrību un valstiskuma ideju - Izmantojot atgādnes, aktualizē pamatskolā apgūtās zināšanas par humānismu un antropocentrisku domāšanas veidu jauno laiku sākumā. - Analizē Nikolo Makjavelli darbā “Valdnieks” iekļautās idejas par valdnieka, valsts un sabiedrības attiecībām. Reformācijas ietekme uz sabiedrību un valstu centralizācijas procesiem jauno laiku Eiropā - Iepazīstas ar mācību materiālu par centralizācijas procesiem Vācu nācijas Svētās Romas impērijā, Francijā, Anglijā 16. gs., lai analizētu, kā reformācija un ticības kari ietekmējuši valsts pārvaldes centralizācijas un decentralizācijas procesus. Reformācija Livonijā un Livonijas sabrukums - Izmantojot informācijas un vēstures avotus par Polijas-Lietuvas valsts nostiprināšanos, Prūsijas ordeņvalsts sekularizāciju 1525.g., Maskavas lielkņazistes ekspansiju un reformāciju Livonijā, diskutē, kā ģeopolitiskās izmaiņas Baltijas jūras reģionā un reformācija ietekmēja Livonijas politisko stāvokli 16. gs. pirmajā pusē. - Analizē Baltazara Rusova “Livonijas hronikas” fragmentus un argumentē, kādi iekšpolitiskie un ārpolitiskie faktori noteica Livonijas sabrukumu Livonijas kara laikā (1558-1583). - Izmantojot kartogrāfisko materiālu, skaidro ģeopolitiskās izmaiņas Livonijā Livonijas kara (1558-1583) rezultātā.
Absolūtisms kā varas ideja Eiropā un politiskā vara Latvijas teritorijā jaunajos laikos	Absolūtisms un tā izpausmes Eiropā - Analizē Tomasa Hobsa darba “Leviatāns” fragmentus un seminārā vērtē, kā sabiedriskā līguma teorija ietekmēja idejas par monarha varas suverenitāti. - Analizē kardināla Rišeljē un Luija XIV politiku, lai skaidrotu absolūtismam raksturīgās iezīmes. Cīņa par ietekmi Baltijas jūras reģionā - Analizē Polijas-Lietuvas un Zviedrijas kara (1600-1629) un Lielā ziemeļu kara (1700-1721) cēloņus, norisi un rezultātus. Analizē kartogrāfisko materiālu, Altmarkas un Nīštates līgumu fragmentus, lai skaidrotu, kā ģeopolitiskās situācijas izmaiņas Baltijas jūras reģionā ietekmēja politisko varu Latvijas teritorijā. - Analizē, kā ģeopolitiskās izmaiņas Centrāleiropā un Polijas-Lietuvas (Žečpospolitas) dalīšana izraisīja Latvijas teritorijas iekļaušanu Krievijas impērijas sastāvā.

VĒSTURE I

	Politiskā vara Latvijas teritorijā 16.-18. gs. Analizē informāciju, t.sk. avotus, par Kurzemes un Zemgales hercogisti, Pārdaugavas hercogisti, zviedru Vidzemi (Livonijas hercogisti), poļu Vidzemi (poļu Latgali, Inflantijas vaivadiju) un diskutē, kā Polijas- Lietuvas un Zviedrijas politika ietekmēja pārvaldi, sabiedrību, saimniecību un kultūru šajās teritorijās. Nosaka un izvērtē kopīgo un atšķirīgo.
Politiskā un sociālā transformācija Eiropā un Latvijā pēc revolūcijas Francijā	Sabiedrības transformācijas franču revolūcijas un industrializācijas ietekmē, emancipācija - Pamato, kā Franču revolūcija un industrializācija radīja izmaiņas sabiedrības struktūrā un vērtībās 19. gs. - Iepazīst emancipācijas jēdzienu, analizē vēstures avotus un raksturo dažādas emancipācijas formas 19. gs. un mūsdienās (sieviešu, bērnu, rasu un etnisko, politisko, kultūras u.c.). Diskutē, kuri emancipācijas procesi bijuši sekmīgi un kuri ir aktuāli arī mūsdienās. Konstitucionālisms un politiskās ideoloģijas 19. gs., nacionālisms un sociālisms - Izmanto mācību materiālus un iepazīstas ar konstitucionālisma nostiprināšanās un demokratizācijas procesu 19. gs. - Noskaidro, kādas nacionālisma izpausmes bija aktuālas 19. gs. Eiropā. Nacionālās elites veidošanās Latvijā 19. gs. un nacionālā atmoda - Analizē materiālus par saimniecību Latvijas teritorijā un raksturo, kā ekonomiskā attīstība ietekmēja latviešu nacionālās elites veidošanos. - Analizē jaunlatviešu un Jaunās strāvas kustību mērķus un metodes, nosaka kopīgo un atšķirīgo.

Mācību līdzekļi

Klišāns, V. (2010) *Vēsture vidusskolai*. 2. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC.

Klišāns, V. (2012) *Vēsture vidusskolai*. 3. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC.

Klišāns, V. (2021) *Vēsture un sociālās zinātnes vidusskolai I. Vēsture, reliģija un politika*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Misāns, I. (atb. red.) (2001) *Pasaules vēsture vidusskolai 2*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Misāns, I. (atb. red.) (2002) *Pasaules vēsture vidusskolai 2. Hrestomātija*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Purēns, V. (2015) *Latvijas un pasaules vēsture vidusskolām*. 1. sējums. Rīga: Izdevniecība RaKa.

Purēns, V. (2016) *Latvijas un pasaules vēsture vidusskolām*. 2. sējums. Rīga: Izdevniecība RaKa.

Skola2030 (b.g.) mācību līdzekļi [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-lidzekli>

Skolo.lv (b.g.) mācīšanās platforma [tiešsaiste] - [skatīts 1.06.2024.]. Pieejams: <https://skolo.lv/>

Tavaklase.lv (b.g.) mācību video [tiešsaiste] - [skatīts 1.06.2024.]. Pieejams: <https://www.tavaklase.lv/>

Literatūra

Feldmanis, I., Taurēns, J. (atb. red.) (2014) *Latvijas vēsture krustcelēs un jaunu pieeju meklējumos (Latvijas vēsturnieku I kongresa materiāli)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

VĒSTURE I

- Jakovļeva, M, Ķikuts, T., Ījabs, I., u.c. (2019) *Varas Latvijā. No Kurzemes hercogistes līdz neatkarīgai valstij*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Jēkabsons, Ē. (sast.) (2020) *Latvijas zemes no 19. gadsimta beigām līdz 1918. gadam: ceļš līdz valstij*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka.
- Jundzis, T., Zemītis, G. (2013) *Latvieši un Latvija. Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts – izcīnītā un zaudētā*. 2. sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija.
- Kaufmans, D. T. (2002) *Baltija – jauns skatījums*. Rīga: Atēna.
- Kļava, V. (sast.) (2020) *Latvijas teritorija agrīni modernā laikmeta politiskajā dimensijā 16.-18. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka.
- Latvijas nacionālais vēstures muzejs [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Interaktīvie resursi. Pieejams: [eMuzejs \(lnm.lv\)](https://www.lnm.lv)
- Maisalu, A. (1999) *Baltijas valstu vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Makjavelli, N. (2007) *Valdnieks*. Rīga: Tapals,. Fragmenti [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.] Pieejams: <https://gramataselektroniski.blogspot.com/2010/05/valdnieks-nikolo-makjavelli.html>
- Mintaurs, M. (2016) *Arhitektūras mantojuma aizsardzības vēsture Latvijā*. Rīga: Neputns.
- Nacionālā enciklopēdija [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>
- Norts, M. (2019) *Baltijas jūras reģiona vēsture. Tirdzniecība un kultūras*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Rožkalne, A. (atb. red.) (2019) *Latvija: kultūru migrācija*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Rusovs, B. (2011) *Livonijas hronika*. Rīga: Arto-1.
- Spekke, A. (1995) *Latvieši un Livonija 16. gs*. Rīga: Zinātne.
- Straube, G. (2020) (sast.) *Valsts valstī. Latvija – Krievijas impērijas provinces 19. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka.
- Straube, G., Zanders, M. (2021) *Labie zviedru laiki. Vai tiešām?* Rīga: Aminori.

Starpdisciplināritāte: Sociālās zinātnes I, Literatūra I, Ģeogrāfija I, Kultūras pamati, Kultūra un māksla I (vizuālā māksla, mūzika, teātra māksla).

VĒSTURE I

Vide un sabiedrība aizvēsturē un senajos laikos	Sabiedrība un reliģija viduslaiku Eiropā un Livonijā	Vara un sabiedrība jaunajos laikos	Latvijas valstiskums starp demokrātiju un totalitārismu
--	---	---	--

Temats. Latvijas valstiskums starp demokrātiju un totalitārismu.

Temata apguvei ieteicamais laiks: 40 - 50 mācību stundas.

Temata apguves mērķis: izvērtēt procesus, notikumus un personību rīcību 20. gadsimtā Eiropā un Latvijā, lai saskatītu demokrātiskas iekārtas priekšrocības, skaidrotu cilvēku izvēles, spētu atpazīt propagandu un sabiedrības radikalizēšanas centienus.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
- Pirmā un Otrā pasaules kara rezultātā notika visaptverošas pārmaiņas: mainījās valstu robežas, politiskās iekārtas, starpvalstu attiecības, jaunas norises radās ekonomikā, kultūrā, sadzīvē. (S.Li.5., S.Li.6.) - Pirmais un Otrais pasaules karš ietekmēja ne tikai frontēs iesaistītos cilvēkus (mobilizētos un brīvprātīgos karavīrus), bet arī civiliedzīvotājus. (S.Li.1., S.Li.5., S.Li.6.) - Abu pasaules karu, vairāku okupāciju, bēgļu kustības un citu migrācijas procesu rezultātā Latvijā samazinājās iedzīvotāju skaits, mainījās etniskais sastāvs. (S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.) - Līdz ar Latvijas valsts nodibināšanu, Latvija kļuva par starptautisko attiecību subjektu. (S.Li.2., S.Li.5., S.Li.6.) - PSRS un nacistiskās Vācijas īstenotā Latvijas okupācija uz laiku iznīcināja Latvijas faktisko neatkarību, bet Latvijas valstiskums <i>de iure</i> turpināja pastāvēt. (S.Li.5., S.Li.6.) - Latvijas neatkarības atjaunošanu veicināja gan iekšpolitiskie, gan ārpolitiskie procesi. (S.Li.5., S.Li.6.)	- Analizē pārmaiņu ietekmi uz politiskajām, ekonomiskajām, sociālajām un kultūras norisēm pasaulē, Eiropā, Latvijā pēc pasaules kariem. - Skaidro, kā notikumi, procesi un indivīdu rīcība veidoja sabiedrības viedokļus, ietekmēja dažādas iedzīvotāju grupas. - Padziļina primāro un sekundāro vēstures avotu analīzes prasmes, lai veidotu izpratni par vēstures notikumu un norišu ietekmi uz cilvēku dzīvi, skaidrotu vēsturnieku interpretācijas. - Analizē dažādas vēstures interpretācijas, zina, ka vienam notikumam iespējams noteikt atšķirīgus cēloņus, izpausmes un sekas, tā radot atšķirīgus stāstus par pagātni. - Salīdzina dažādus vēstures naratīvus par kādu notikumu un skaidro, kā tie mainās atkarībā no autora pozīcijas un ko tomēr ievēro visi naratīvu autori. - Pēta sava novada (tuvākās apkārtnes) pieminējumus, kas atspoguļo 20. gs. notikumus, izzina ar šiem notikumiem saistīto personību dzīvi un veikumu. - Skaidro, kā, attīstoties vēstures zinātnei, mainās notikumu, norišu un personību vērtējums.

VĒSTURE I

- Nacionālā pretošanās Latvijā PSRS un Vācijas īstenoto okupāciju laikā veicināja Latvijas neatkarības idejas saglabāšanos. (S.Li.1., S.Li.5., S.Li.6.)
- Pēc neatkarības atjaunošanas Latvija kļuvusi par Eiropas Savienības un NATO dalībvalsti. (S.Li.2., S.Li.5., S.Li.6.)
- Sadarbība ar okupācijas varu bieži bija pretrunā ar ētiskajām vērtībām. (S.Li.1., S.Li.4., S.Li.5., S.Li.6.)
- Kultūrvēsturiski nozīmīgi pieminekļi atspoguļo dažādu laikmetu kultūras vērtības, notikumus, godina izcilas personības. (S.Li.1., S.Li.5., S.Li.6.)

Komplekss sasniedzamais rezultāts

Pēc kritērijiem patstāvīgi atlasa un analizē daudzveidīgus vēstures avotus, lai pētījumā skaidrotu 20. gadsimta notikumu un norišu ietekmi uz indivīda uzskatiem, raugoties no dažādām vēsturiskajām perspektīvām. (S.O.1.3., S.O.2.1., S.O.2.2., S.O.2.10., S.O.4.1., S.O.5.1., S.O.5.2., S.O.5.3., S.O.5.4., S.O.6.1., S.O.6.2., S.O.6.3., S.O.6.4., S.O.6.5.)

Ieradumi

Analizē situāciju no dažādiem skatpunktiem, spēj definēt faktorus, kas ietekmējuši to veidošanos. (Tikumi – gudrība, atbildība, vērtība – brīvība.)
 Rūpējas par kultūras pieminekļu saglabāšanu. (Tikums – centība, vērtība – Latvijas valsts.)
 Atšķirīgu pieredzi izvērtē iecietīgi un kritiski. (Tikumi – tolerance, savaldība, vērtība – cilvēka cieņa.)
 Izvairās no emocionāliem, nepamatotiem spriedumiem. (Tikums – savaldība, vērtība – cilvēka cieņa.)
 Pēta informācijas avotus un attīsta medijpratību. (Tikumi – gudrība, godīgums, vērtība – brīvība.)

Jēdzieni: pasaules karš, bēgļi, Latvijas valsts, trimda, *de facto*, Baltijas Antante, Molotova-Ribentropa pakts, deportācijas, sovjetizācija, aneksija, genocīds, Latvijas Centrālā padome, NATO, Varšavas līgums, nacionālie partizāni, disidenti, kolaborācija, Latvijas Tautas fronte, Eiropas Savienība.

Apgūtie temati un jēdzieni, 9. klasi beidzot

- **Pārmaiņas Pirmā pasaules kara iespaidā.** Kā cilvēki izjuta karu (kara sākšanos un gaitu)? Kā mainījās Eiropa pēc kara? Kā izveidoja un aizstāvēja neatkarīgo Latvijas valsti? Ko jaunā valsts deva Latvijas sabiedrībai?
- **No demokrātija uz totalitārismu.** Kā vēstures avoti skaidro demokrātijas vājuma cēloņus Eiropā un Latvijā 20. gs. 20.-30. gados? Kā dažādos laikos Latvijas sabiedrība vērtēja K. Ulmaņa autoritāro režīmu? Kas ir līdzīgs un kas – atšķirīgs nacionālsociālistu un padomju okupācijas režīmu ietekmei uz sabiedrību? Kāda bija indivīdu reakcija pret nedemokrātiskajiem režīmiem Latvijas teritorijā?

VĒSTURE I

- **Sašķeltā pasaule.** Kā, pētot oficiālos dokumentus un vēsturnieku interpretācijas, tiek izskaidroti lielvalstu mērķi pēc Otrā pasaules kara, konfrontācijas cēloņi un aukstā kara norise? Kā tiek izvērtēta informācijas avotu objektivitāte par dažādu iedzīvotāju grupu dzīvi un iespējām Latvijā un Baltijas reģionā aukstā kara periodā? Kā iespējams, praktiski līdzdarbojoties, risināt aukstā kara laika atstātās problēmas Latvijas sabiedrībā un rūpēties par demokrātijas un valstiskās neatkarības vērtību nostiprināšanu?

Jēdzieni: valsts, Tautas padome, atzīšana *de iure*, Neatkarības karš, agrārā reforma, Satversme, demokrātija, Tautu savienība, politiskais režīms, represijas, GULAG, PSRS, fašisms, nacionālsociālisms, antisemitisms, holokausts, kolaboracionisms, aukstais karš, dzelzs priekšgars, trešās pasaules valstis, *perestroika*, *glasnostj*, Trešā atmoda, Dziesmotā revolūcija, Baltijas ceļš.

Temata apguves norise

Apakštemati	Skolēnu darbības
Karš un sabiedrība 20. gadsimtā	Latviešu karavīri 20. gadsimta vēstures notikumos • Analizē latviešu strēlnieku vienību izveides apstākļus un raksturo latviešu strēlnieku nozīmi, izmantojot dažādus vēstures avotus. • Vērtē Latvijas armijas un tās sabiedroto valstu nozīmi jaundibinātās valsts aizstāvēšanā Neatkarības kara laikā (1918- 1920). • Skaidro latviešu karavīru likteņus un dalības motīvus dažādos militārajos formējumos Otrā pasaules kara laikā (1939- 1945). Okupācijas varu politika pret civiliedzīvotājiem • Analizē padomju un nacistu okupācijas varu politiku, to mērķus un attieksmi pret civiliedzīvotājiem (deportācijas, holokausts, politisko pretinieku iznīcināšana). • Izmantojot laikabiedru atmiņas un jaunākos pētījumus, veic neliela apjoma projekta darbu, apkopojot un analizējot informāciju par okupācijas varu ietekmi uz cilvēku/dzimtu likteņiem. Latvijas sabiedrības un tās pārstāvju liktenis Pirmā pasaules kara laikā un trimdas veidošanās pēc Otrā pasaules kara • Analizē bēgļu kustību Pirmā pasaules kara gados. • Raksturo bēgļu organizāciju izveides mērķus un to darbības nozīmi Latvijas politiskās elites attīstībā. • Skaidro latviešu trimdas veidošanās nozīmi Otrā pasaules kara beigu posmā un pēckara Vācijā. Darbā izmanto rakstītās atmiņas, dokumentālo video/audio ierakstus.

VĒSTURE I

	- Izmantojot jaunākos pētījumus, apkopo informāciju par trimdas organizācijām un to darbības virzieniem pirmajos pēckara gados (Vācijas periods). Sieviešu lomas maiņa sabiedrībā karu un ideoloģiju ietekmē 20. gadsimtā - Analizē pārmaiņas sieviešu politiskajās un ekonomiskajās tiesībās 20. gadsimtā. - Vērtē sieviešu organizāciju lomu Pirmā pasaules kara un Neatkarības kara laikā. - Skaidro, kā un kāpēc mainījās sieviešu nodarbinātība un iesaiste sabiedriskajās norisēs.
Latvijas valstiskums: tā idejas rašanās, Latvijas valsts izveide, Latvijas neatkarības zaudēšana un atjaunošana	Latvijas valstiskuma ideja un tās attīstība - Raksturo latviešu pilsoniskās un politiskās apziņas veidošanās procesus 19. gs. nogalē un 20. gs. sākumā. - Vērtē Latvijas sociāldemokrātu nozīmi valstiskuma idejas un Latvijas politiskās autonomijas projekta izveidē. - Salīdzina un apraksta Miķeļa Valtera un Fēliksa Cielēna politiskos uzskatus. Skaidro ģeopolitisko procesu (Pirmā pasaule kara, pilsoņu kara Krievijā, Vācijas sakāves un Parīzes miera konferences lēmumu) ietekmi uz Latvijas valsts izveidi. Latvijas Republikas Satversmes nozīme Latvijas valsts izveidē - Apkopo informāciju par valstiskuma idejas un pilsoniskuma apziņas veidošanos Latviešu pagaidu nacionālās padomes, Latvijas Tautas padomes un Satversmes sapulces darbības laikā, izmantojot Latvijas Republikas Satversmi un vēstures avotus. - Salīdzina un raksturo valstiskuma idejas un Latvijas valsts tapšanas posmus. - Skaidro Latgales kongresa nozīmi Latgales pievienošanā pārējām latviešu apdzīvotajām zemēm. Latvijas valsts pirmajā neatkarības posmā - Salīdzina Latvijas iekšpolitiskās attīstības tendences un ar to saistītās problēmas parlamentārās republikas un Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā. - Raksturo problēmas, kuras radīja Latvijas politiskās elites sadrumstalotība, vērtē Kārļa Ulmaņa 1934. gada apvērsumu. - Analizē Latvijas iekšpolitiku un ārpolitiku tā laika ģeopolitiskajā kontekstā. Neatkarības zaudēšana - Raksturo Latvijas neatkarības zaudēšanas cēloņus, pretošanās kustību un kolaboracionismu okupācijas apstākļos. - Analizē padomju ideoloģijas un totalitārā režīma ietekmi uz Latvijas politisko, ekonomisko un sociālo dzīvi. - Skaidro propagandas, cenzūras, represiju ietekmi uz sabiedrības mentalitāti. Neatkarības atjaunošana - Apkopo informāciju par neatkarības atjaunošanas procesiem, Trešās atmodas notikumiem (barikādes, augusta pučs) un tautu kā varas avotu. Izmantojot dažādas informācijas un vēstures avotus, raksturo LTF cīņu par Latvijas neatkarības atjaunošanu un Latvijas Augstākās padomes lomu minētajos notikumos.

VĒSTURE I

	Analizē politiskās līdzdalības formas demokrātiskas un neatkarīgas valsts idejas īstenošanā un pilsoniskas sabiedrības problemātiku mūsdienu Latvijā un Eiropas Savienībā.
Latvija starptautisko attiecību sistēmā	Latvijas valsts izveidošanās starptautisko attiecību kontekstā - Analizē Latvijas pirmās aktivitātes starptautiskajās attiecībās, izmantojot dažādus vēstures avotus. - Raksturo apstākļus, kas veicināja Latvijas atzīšanu <i>de iure</i>. - Apkopo informāciju par Latvijas valsts diplomātiskajiem centieniem pirmajā neatkarības posmā, lai panāktu lielākas starptautiskās garantijas valsts drošībai un neatkarībai, drošībai Baltijas reģionā, un par Baltijas Antanti. - Vērtē Latvijas neitralitātes politiku Otrā pasaules kara priekšvakarā un tā sākumā. Latvija Otrā pasaules kara laikā - Vērtē starptautisko situāciju pirms Otrā pasaules kara un analizē Latvijas vietu starptautiskajās attiecībās. - Skaidro, kā Molotova-Ribentropa pakts kļuva par cēloni Latvijas neatkarības zaudēšanai. - Izmantojot dažādus vēstures avotus, apkopo informāciju par Latvijas Centrālo padomi un tās kontaktiem ar ārvalstīm. Latvija pēc Otrā pasaules kara - Izmanto jaunākos pētījumus par trimdu, trimdas organizācijām un diplomātiskajām pārstāvniecībām, lai pamatotu trimdas un tās organizāciju lomu Latvijas valsts nepārtrauktības nodrošināšanā. - Raksturo Latvijas vietu un lomu PSRS un Austrumu blokā. - Skaidro Rietumu nostāju Latvijas okupācijas jautājumā. Latvijas integrācija eiroatlantiskajās struktūrās - Vērtē apstākļus, kas noteica Latvijas virzīšanos uz iesaistīšanos eiroatlantiskajās struktūrās. Nosaka iesaistīšanās cēloņus un raksturo tās norisi.
Indivīds un vara	Varas ietekme uz cilvēku saimniecisko un kultūras dzīvi 20. gadsimtā - Vērtē agrārās reformas, nacionalizācijas, kolektivizācijas un denacionalizācijas sekas. - Salīdzina datus par lauku saimniecību veidošanu, lielumu, efektivitātes izmaiņām demokrātijas un totalitārisma apstākļos. - Skaidro, kā politiskie un ekonomiskie procesi ietekmēja demogrāfisko situāciju Latvijā 20. gadsimtā. - Pēta un analizē saimnieciskās un kultūras izmaiņas padomju varas periodā dažādos laikposmos. Indivīds un pretošanās okupācijas varai - Vērtē indivīda pretošanās okupācijas varai vai sadarbības ar to (kolaborācijas) personīgos motīvus un tādas rīcības sekas. - Skaidro, kā izpaužas Latvijas sabiedrības (tai skaitā inteliģences) centieni saglabāt neatkarīgu Latvijas valsti.

VĒSTURE I

- Raksturo un salīdzina dažādas pretošanās formas okupācijas apstākļos, tai skaitā vardarbīgu un nevardarbīgu pretošanos. Pēta nacionālo partizānu politiskos mērķus un darbību, dažādu pretošanās grupu (skolu jauniešu, disidentu, mazākumtautību tiesību aizstāvju) aktivitātes. Vērtē trimdas organizāciju atbalstu un ietekmi, centienus pievērst pasaules sabiedrības uzmanību Latvijas valsts liktenim.

Sabiedrības kolektīvā un individuālā atmiņa

- Pēta apkārtnes kultūrvēsturiski nozīmīgus pieminekļus, kuri atspoguļo vēstures notikumus, ir saistīti ar nozīmīgām personībām, kļuvuši par valsts simboliem (piemēram, pieminekļus Neatkarības kara varoņiem un nacionālajiem partizāniem, deportāciju un holokausta upuriem, ievērojamu personību dzīves un piemiņas vietas).
- Pamato piemiņas vietu nozīmi sabiedrības kolektīvajā atmiņā.
- Skaidro kultūrvēsturiski nozīmīgo pieminekļu vērtību sava novada un valsts vēsturē.
- Salīdzina dažādus kolektīvās atmiņas piemērus no filmām, romāniem un masu pasākumos paustās.
- Pētījumā analizē kāda indivīda lomu viņa piedzīvotajos vēstures notikumos.

Mācību līdzekļi

Klišāns, V. (2015) *Vēsture vidusskolai*. 3. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC.

Klišāns, V. (2012) *Vēsture vidusskolai*. 4. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC.

Misāns, I. (atb. red.) (2003) *Pasaules vēsture vidusskolai 3*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Misāns, I. (atb. red.) (2004) *Pasaules vēsture vidusskolai 3. Hrestomātija*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Purēns, V. (2016) *Latvijas un pasaules vēsture vidusskolām*. 2. sējums. Rīga: Izdevniecība RaKa.

Skola2030 (b.g.) mācību līdzekļi [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-lidzekli>

Skolo.lv (b.g.) mācīšanās platforma [tiešsaiste] - [skatīts 1.06.2024.]. Pieejams: <https://skolo.lv/>

Tavaklase.lv (b.g.) mācību video [tiešsaiste] - [skatīts 1.06.2024.]. Pieejams: <https://www.tavaklase.lv/>

Literatūra

1918.-1920. gads Latvijas Republikas Pagaidu valdības sēžu protokols, notikumos, atmiņās. (2013) Rīga: Latvijas Vēstnesis.

Beitnere, D. (2017) *Saprast un piederēt. Dažas refleksijas par pašizpratni un stāstu vēstījumiem*. Rīga: Madris.

Bērziņa, I., Krūmiņš, G., Pleps, J., Šiliņš, J. (2022) *Latvijas valsts ideja un aizsardzība: no dibināšanas līdz mūsdienām*. Valmiera: Vidzemes Augstskola.

Bērziņš, V. (atb. red.) (2003) *20. gadsimta vēsture Latvijā. 1. sējums* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds.

Bērziņš, V. (atb. red.) (2004) *20. gadsimta vēsture Latvijā. 2. sējums* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds.

Bleiere, D. (atb. red.) (2022) *20. gadsimta Latvijas vēsture. 1944/1945-1964*. 4. sējums. Rīga: Latvijas Universitāte.

VĒSTURE I

- Bleiere, D. u.c. (2008) *Latvija otrajā pasaules karā (1939-1945)*. Rīga: Jumava.
- Bleiere, D., Kangeris, K. (atb. red.) (2022) *20. gadsimta Latvijas vēsture. 1940.-1944./1945.* 3. sējums. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Bruņinieks, H. (2022) *Nāvi mānot*. Rīga: AS Latvijas Mediji.
- Feldmanis, I., Taurēns, J. (zin. red.) (b.g.) *Latvijas ārpolitika un diplomātija 20. gadsimtā*. Rīga: Jumava.
- Ījabs, I., Kusbers, J., Misāns, I., Oberlenders, E. (2018) *Latvija 1918-2018. Valstiskuma gadsimts*. Rīga: Mansards.
- Jēkabsons, Ē. (2017) *Neatkarības kara stāsti 1918-1920*. Rīga: AS Lauku Avīze.
- Jēkabsons, Ē. (Atb. red.) (2021) *Karš un sabiedrība Latvijā 1914.- 1920*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Klišāns, V. (2018) *Latvijas vēsture no vissenākajiem laikiem līdz mūsdienām Baltijas, Eiropas un pasaules vēstures kontekstā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Korsaks, P. (2019) *Latviešu fotogrāfi – kara liecinieki*. Rīga: Neputns.
- Latvijas pieminekļi* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: www.latvijaspeminekli.lv
- Lipša, I. (2022) *Viena. Grozāmo sarakstu slazdā: sieviešu politiskā vēsture Latvijā 1922- 1934*. Rīga: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Maisalu, A. (1999) *Baltijas valstu vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Mintaurs, M. (2016) *Arhitektūras mantojuma aizsardzības vēsture Latvijā*. Rīga: Neputns.
- Mintaurs, M., Zanders, M. (2023) *Ārpus kolektīvās atmiņas palikušie*. Rīga: Aminori.
- Nacionālā enciklopēdija. [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.] Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>
- Periodikas un preses izdevumu krātuve*. [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://periodika.lndb.lv/>
- Redzi, dzirdi Latviju!* Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva audiovizuālo dokumentu digitālā krātuve [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <http://www.redzidzirdilatviju.lv/lv/>
- Reinsone, S. (2015) *Meža meitas*. Rīga: Dienas grāmata.
- Spārītis, O. (sast.) (2021) *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Jumava.
- Stranga, A. (2022) *Latvija: neatkarības cēliens. 1939.gada 23.augusts-1940.gada 17.jūnijs*. Rīga: Mansards.
- Šablovskis, A. (2022) *Gunārs Astra. Pēdējais vārds*. Rīga: Jurista Vārds.
- Treijs, R. (2003) *Latvijas diplomātija un diplomāti (1918-1940)*. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
- Turčinskis, Z. (2021) *Ziemeļlatgales Neatkarības vienība*. Rīga: AS Latvijas Mediji.
- Vaingārdnere, L. (atb. red.) (2022) *Atslēgas. Gadsimta vēstures atradumi*. Rīga: Ilze Grase-Ķibilde.
- Zelča, V., Zanders, M. (2023) *Ulmaņlaiki. Latvijas autoritārisma īpatnības*. Rīga: Aminori.

Starpdisciplināritāte: Sociālās zinātnes I, Literatūra I, Ģeogrāfija I, Kultūras pamati, Kultūra un māksla I (vizuālā māksla, mūzika, teātra māksla).

VĒSTURE I

PIELIKUMI

1.pielikums

Mācību priekšmetu kursu programmu paraugos lietotie kodi

Atsaucei uz standartu¹ mācību priekšmetu kursu programmu paraugos izmantoti šādi skolēnam plānoto sasniedzamo rezultātu (SR) un lielo ideju (Li) kodi.

SR kodi

Piemērs: **VL.O.2.1.**

VL.	O.	2.1.			
Mācību joma: V - Valodu mācību joma VL - Latviešu valoda VS - Svešvaloda K - Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma S - Sociālā un pilsoniskā mācību joma D - Dabaszinātņu mācību joma M - Matemātikas mācību joma T - Tehnoloģiju mācību joma F - Veselības, drošības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Kursu apguves līmeņu apzīmējumi: V - Vispārīgais līmenis O - Optimālais līmenis A – Augstākais līmenis	Mācību jomas SR kārtas numurs standartā: <table border="1"> <tr> <td>2.1. Izvēlas, atlasa un izmanto informāciju no dažādiem avotiem sava teksta izveidei saskaņā ar konkrētajām vajadzībām un mācību mērķiem.</td> <td>2.1. Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.</td> <td>2.1. Pēta valodas un literatūras jautājumu atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos, lai pēc noteiktiem kritērijiem izvērtētu informāciju un veidotu spriedumus par šo ziņu kvalitāti, aktualitāti un izmantojamību savu tekstu izveidei.</td> </tr> </table>	2.1. Izvēlas, atlasa un izmanto informāciju no dažādiem avotiem sava teksta izveidei saskaņā ar konkrētajām vajadzībām un mācību mērķiem.	2.1. Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.	2.1. Pēta valodas un literatūras jautājumu atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos, lai pēc noteiktiem kritērijiem izvērtētu informāciju un veidotu spriedumus par šo ziņu kvalitāti, aktualitāti un izmantojamību savu tekstu izveidei.
2.1. Izvēlas, atlasa un izmanto informāciju no dažādiem avotiem sava teksta izveidei saskaņā ar konkrētajām vajadzībām un mācību mērķiem.	2.1. Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus.	2.1. Pēta valodas un literatūras jautājumu atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos, lai pēc noteiktiem kritērijiem izvērtētu informāciju un veidotu spriedumus par šo ziņu kvalitāti, aktualitāti un izmantojamību savu tekstu izveidei.			

Li kodi

Piemērs: **VSK.S. Li.6.**

VSK.	S	LI.6.
Vispārējās vidējās izglītības pakāpe	Mācību joma	Mācību jomas Lielās idejas kārtas numurs standartā: 6. Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski.

¹ 2019. gada 13. septembra Ministru kabineta Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem”.

Pamatkursā Vēsture I skolēnam plānotie sasniedzamie rezultāti

1.lielā ideja. **Indivīds apzinās sevi kā daļu no sabiedrības – sadarbojoties var izdarīt vairāk un efektīvāk, kopīgi ir iespējams ietekmēt procesus.**

1.2. Nosaka sociāli emocionālo, bioloģisko un vides faktoru nozīmi cilvēka uzvedībā, nošķirot vēlamu no reālās rīcības, atbildīgi izvērtē savu rīcību, iesaistoties sociālās attiecībās. Sadarbojoties piedāvā iespējamus risinājumus atbalsta pasākumu īstenošanai, kas palīdzētu pārvarēt negatīvu iedzimto vai vides/ audzināšanas faktoru ietekmi uz indivīda dzīves kvalitāti, tajā skaitā veselību, un nākotni.

1.3. Diskutē un vada diskusiju par taisnīgumu, tiesiskumu un mūsdienu ētiskajām problēmām, piedāvā to risinājumus, izmantojot dažādas jēdziena "cilvēks" interpretācijas. Reflektē par cilvēces rašanās procesu un formulē 21. gs. tendences to skaidrojumus.

1.6. Izmantojot piemērus no pagātnes un tagadnes, diskutē par nacionālās identitātes lomu valstiskās identitātes veidošanā, valstsgribas, valstiskuma un nepārtrauktības stiprināšanā.

2. lielā ideja. **Latvijas demokrātiju un tiesiskumu nodrošina lokālu interešu un starptautisku attiecību mijiedarbība.**

2.1. Analizē mūsdienās pastāvošos politiskos režīmus, lai noteiktu un pamatotu, vai un kā tie īsteno etnocentrisku, šovīnistisku vai citādi neiecietīgu politiku. Modelē stratēģijas un īsteno to elementus, ar kuru palīdzību nepieļaut ekstrēmas rīcības, neiecietīgas politikas nostiprināšanos un attīstību demokrātiskā sabiedrībā.

2.2. Argumentē viedokli par dažādām varas izpausmēm, to nozīmi indivīdu, grupu, sabiedrības un organizāciju mijiedarbībās, konstatē daudzveidību mūsdienu sabiedriskajos un politiskajos notikumos, lai kritiski vērtētu iespējamo notikumu attīstību.

2.3. Izmantojot teorijas par sabiedrības pārvaldīšanu, izpēta Eiropas Savienības, valsts un pašvaldību funkciju īstenošanu un risina problēmu varas dalīšanas, tai skaitā subsidiaritātes, proporcionālītātes un kontroles/līdzsvara mehānismu darbībā. Analizē medijus kā varas instrumentu, lai vērtētu indivīdu un sabiedrības ietekmējamību.

2.4. Izsaka un pamato viedokli par savu ideoloģisko pārliecību un iesaistīšanos gan politiskās, gan pilsoniskās aktivitātēs, tai skaitā analizē partiju grupu Eiropas Parlamentā ideoloģiskās un interešu atšķirības. Diskutē par leģitimitāti un demokrātiskām vērtībām, Latvijas pilsoniskās sabiedrības veidošanos un attīstību.

2.10. Vērtē dažāda veida avotus par cilvēktiesībām un vietējās kopienas tiesībām, cilvēkdrošību un to sargājošajām institūcijām, lai diskutētu par tiesiskā regulējuma atbilstību vai neatbilstību sabiedrības interesēm.

2.11. Pamato visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas nozīmi kolektīvās drošības garantēšanai.

2.12. Analizē reliģiju lomu personības un sabiedrības vērtību sistēmas izveidē un pastāvēšanā. Saistot ar personisko pieredzi, vērtē reliģiju ietekmi uz sabiedriskajiem, politiskajiem procesiem un iesaisti problēmu risināšanā dažādās valstīs.

2.13. Vērtē teritoriālo izmaiņu un sabiedrības modernizācijas ietekmes, lai skaidrotu globalizācijas procesa attīstību, cēloņus, sekas un pārnacionālu organizāciju lomu ekonomisko un politisko jautājumu risināšanā.

VĒSTURE I

3.lielā ideja. **Labklājību rada ilgtspējīga un atbildīga saimniekošana, saglabājot mantotās vērtības, vairojot savu turīgumu un rūpējoties par nākamajām paaudzēm.**

3.7. Raksturo saimniecības nozaru izvietojuma likumsakarības valstīs, reģionos un pasaulē, novērtējot teritorijas saimniecības attīstību ietekmējošo faktoru nozīmi.

4. lielā ideja. **Apzinoties un iepazīstot kultūru daudzveidību un globalizācijas procesus, izprotot dažādu kultūru atšķirības un konfliktus, rodas cieņa starpkultūru saskarsmē.**

4.1. Meklē un atrod kopsakarības starp notikumiem dažādos vēstures periodos un sabiedrībās, skaidro, ka vērtības laika gaitā var mainīties un kā tās ietekmē aktuālu lēmumu pieņemšanu. To darot, analizē dažādu pretrunīgu vērtību līdzāspastāvēšanu, meklē kopējās ētiskās vērtības dažādās kultūrās, reliģiskajās tradīcijās.

4.2. Skaidro, kā reliģijas radušās vēstures gaitā un kā tās mainās mijiedarbībā ar kultūru, analizē atšķirības starp skaitliski lielajām pasaules reliģijām, lai izprastu starpreliģiju dialoga nozīmi un jaunu reliģisku kopienu veidošanās iemeslus.

4.3. Iesaistās kultūrvēsturiskā mantojuma kopšanā un saglabāšanā, piedāvā ieteikumus citām iespējamām, ar kopšanu un saglabāšanu saistītām aktivitātēm.

4.4. Raksturo dažādu kultūru un to elementu telpisko izvietojumu pasaulē, izmantojot informācijas avotus un kartogrāfiskos materiālus.

5.lielā ideja. **Laika gaitā sabiedrība cilvēku daudzveidīgas darbības un citu cēloņu ietekmē piedzīvo pārmaiņas.**

5.1. Argumentēti skaidro, ka vēsture ir strukturēta pagātnes interpretācija, ko iespējams periodizēt, izmantojot dažādus kritērijus, kā arī skaidrot atbilstoši dažādām interesēm. Analizējot atšķirīgas vēstures interpretācijas, secina, ka var izmantot vienus un tos pašus notikumus, bet uzsvērt atšķirīgus to cēloņus, izpausmes un sekas, līdz ar to radot atšķirīgus stāstus par pagātņi.

5.2. Salīdzina dažādas laika izpratnes, skaidro, kā cilvēku rīcību un sabiedrības attīstību ietekmē izpratne par laiku.

5.3. Salīdzina dažādu "stāstītāju" vēstures stāstus par vieniem un tiem pašiem notikumiem un pamato, ka vēstures stāsts ir vienlaikus vienots un atšķirīgs dažādos līmeņos – lokālajā, nacionālajā, reģionālajā, eiropiskajā un globālajā.

5.4. Pēta vēsturisko notikumu daudzveidību lokālajā, nacionālajā, Eiropas un pasaules līmenī, to cēloņsakarības, analizējot sabiedrības attīstības procesus.

5.5. Argumentē, ka indivīda rīcību dažādos vēstures posmos nosaka gan cilvēka individuālās īpašības, gan arī vēstures situācijas, lai skaidrotu cilvēka un sabiedrības mijiedarbības pamatprincipus un modelētu savu rīcību.

5.6. Izvērtē faktus par nācīgas vēsturi, lai pamatotu, ka ikvienai nācijai ir savs vēstures stāsts par "kopīgo pagātņi".

5.7. Skaidro, kā vēsturē notikusi cīņa par resursiem, kā resursu pieejamība ietekmējusi vēstures gaitu, kā vide un saimniecība mijiedarbojas ar sabiedrību un tās kultūru pagātnē un mūsdienās.

5.8. Skaidro iedzīvotāju skaita izmaiņu telpiskās likumsakarības pasaulē, to cēloņus un sekas, saskatot nozīmīgākos valsts vai reģiona dabisko pieaugumu ietekmējošos faktorus, veicot nepieciešamos aprēķinus, vērtējot iedzīvotāju demogrāfisko struktūru.

VĒSTURE I

5.9. Skaidro teritorijas apdzīvojuma un apdzīvotības izmaiņu cēloņus, to ietekmi uz teritorijas apdzīvojuma sistēmas, apdzīvoto vietu funkciju un cilvēka dzīves vides izmaiņām attīstītajās un attīstības valstīs, analizējot iekšzemes un starptautiskās migrācijas un valstu vai reģionu ekonomiskās izaugsmes rādītāju telpiskās likumsakarības.

6.lielā ideja. **Jebkurš informācijas avots, kas ataino norises sabiedrībā pagātnē un mūsdienās, ir vērtējams kritiski.**

6.1. Salīdzina informācijas avotu daudzveidību pēc noteiktiem kritērijiem, nosaka to uzticamību. Apkopo šo informāciju un secina. Izmanto uzticamos avotos gūto informāciju saviem mācību mērķiem.

6.2. Atšķir zinātniskās izziņas formas no zinātnes alternatīvām, kritiski izvērtē avotus, interpretē faktus un vispārina teorētisko pamatu, lai iegūtu patiesu informāciju un radītu jaunas zināšanas.

6.3. Izmanto falsificētas informācijas pārbaudes kritērijus un metodes, analizē mediju saturu un tajā atšķir faktus, atpazīst manipulāciju un izplatītākās loģikas kļūdas.

6.4. Analizē viedokļu līderu komunikāciju virtuālajā (digitālajā) telpā un laikā, lai vērtētu izvēlētās komunikācijas kultūras ietekmi uz sociālajiem procesiem un indivīda paradumiem.

6.5. Sadarbojas, apgūstot prasmes objektīvi analizēt informāciju komunikācijā, veido deduktīvus un induktīvus spriedumus, praktiski izzina uztveres un vērtēšanas prasmju nozīmi informācijas apstrādē.

Skolēnam plānotie sasniedzamie rezultāti caurviju prasmēs, beidzot vispārējās vidējās izglītības pakāpi

1.Kritiskā domāšana un problēmrisināšana:

- 1.1. mērķtiecīgi formulē precīzus jautājumus, lai kritiski analizētu kompleksas situācijas un abstraktas idejas. Izzina kontekstu, to analizē, kritiski izvērtē, kā arī sintezē un interpretē informāciju, lai sasniegtu konkrētu mērķi. Gūst vispusīgu, precīzu informāciju par kompleksiem jautājumiem, izvērtē tās ticamību un analizē, kādēļ atsevišķās situācijās iegūt ticamu informāciju ir grūti;
- 1.2. kompleksās situācijās spriež no konkrētā uz vispārīgo un no vispārīgā uz konkrēto. Pamana loģiskās argumentācijas kļūdas savos un citu izteikumos, novērš tās. Argumentē, pierādot izteiktā apgalvojuma ticamību un veidojot pamatotus secinājumus;
- 1.3. nosaka aktuālas vajadzības, precīzi formulē kompleksu problēmu un pamato nepieciešamību to risināt, izvirza mērķi, piedāvā vairākus risinājumus, izvērtē tos attiecībā pret mērķi, izvēlas īstenot labāko;
- 1.4. kompleksās, neskaidrās situācijās patstāvīgi izstrādā problēmas risinājuma plānu un īsteno to, izvēloties, lietojot un pielāgojot piemērotas problēmrisināšanas stratēģijas, elastīgi reaģē uz neparedzētām pārmaiņām, izvērtē paveikto un gūtos secinājumus izmanto arī citā kontekstā.

2.Jaunrade un uzņēmējspēja:

- 2.1. interesējas par atklājumiem un inovācijām, proaktīvi meklē jaunas iespējas, kā efektīvi uzlabot savu un citu dzīves kvalitāti, rosina uzlabot esošo situāciju, pieņem nepieredzētus, kompleksus izaicinājumus, saglabā emocionālu līdzsvaru un atvērtību nenoteiktības apstākļos;
- 2.2. raugoties uz situāciju no dažādiem skatpunktiem, pamana jaunas iespējas, mērķtiecīgi un elastīgi izmanto vai attīsta pats savas ideju radīšanas stratēģijas, lai nonāktu pie jauniem un noderīgiem risinājumiem, efektīvi organizē resursus (cilvēku, zināšanu, kapitāla, infrastruktūras), lai īstenotu savu ieceru, patstāvīgi meklē, izvērtē un atbildīgi izmanto citu idejas, kā arī piedāvā savas, lai iedvesmotu citus;
- 2.3. gan patstāvīgi, gan grupā attīsta ideju ilgtspējīgā piedāvājumā, kļūdas un grūtības izmanto kā iespēju izaugsmei.

3.Pašvadīta mācīšanās:

- 3.1. regulāri un atbilstoši savām vajadzībām izvirza īstermiņa un ilgtermiņa mērķus, formulē kritērijus, pēc kuriem izvērtēt, vai mērķis ir sasniegts, plāno mērķa īstenošanas soļus, uzņemas atbildību par savu lomu soļu īstenošanā un mērķu sasniegšanā;
- 3.2. patstāvīgi un regulāri analizē un reflektē par savas darbības saistību ar emocijām, personiskajām īpašībām un uzvedību, rod veidus, kā attīstīt spējas pārvaldīt savu domāšanu, emocijas un uzvedību;
- 3.3. patstāvīgi izvēlas, pielāgo un rada savas domāšanas stratēģijas kompleksās situācijās;
- 3.4. pieņemot atbildīgus lēmumus, vada emocijas sociāli pieņemamā veidā un orientējas uz iespējām, ieguvumiem un pozitīviem risinājumiem;
- 3.5. patstāvīgi izmanto kritērijus, kas palīdz īstenot darba uzraudzīšanu un pilnveidošanu, izvērtē, apkopo un turpmākā darba procesā mērķtiecīgi izmanto gūto pieredzi.

VĒSTURE I

4. Sadarbība:

- 4.1. plāno un īsteno personisko un grupas mērķu sasniegšanai nozīmīgu, cieņpilnu verbālu, neverbālu un digitālu komunikāciju;
- 4.2. piedalās gan viendabīgas, gan neviendabīgas grupas darba procesā, pieņem viedokļu atšķirības, dalībnieku dažādo pieredzi un spējas, prognozē, novērš un risina domstarpības un konfliktus, tostarp digitālā vidē;
- 4.3. mācību procesā un sabiedriskajā dzīvē apzināti orientējas uz kopīgo labumu un grupai nozīmīgu mērķu sasniegšanu, spēj pārstāvēt savas un respektēt citu intereses, ja grupas un paša vajadzības atšķiras.

1. Pilsoniskā līdzdalība:

- 5.1. skaidro un pamato savu skatījumu par kopsakarībām gan vietējā, gan globālā mērogā, izvērtē indivīdu, sabiedrības un vides mijiedarbību;
- 5.2. balstoties savās vērtībās un cienot citu vērtības, izsvērti izvēlas pasākumus un ikdienas situācijas, kurās iesaistīties un iesaistīt citus, cieņpilni pamatojot savu nostāju, prot atteikties, ja pasākums neatbilst vērtībām, un spēj nepakļauties grupas spiedienam, paliekot saistīts ar tiem, kuriem nepiekrīt;
- 5.3. skaidro savas rīcības sekas un uzņemas par tām atbildību ikdienas situācijās, lokālos un globālos procesos;
- 5.4. patstāvīgi un kopā ar citiem gūst pieredzi, iesaistoties risinājumu meklēšanā un īstenošanā, kas palīdz uzlabot dzīves kvalitāti.

2. Digitālā pratība:

- 6.1. lai īstenotu daudzveidīgas ieceres, mērķtiecīgi izvēlas vai pielāgo un efektīvi izmanto atbilstošas digitālās tehnoloģijas;
- 6.2. analizē digitālās komunikācijas ieguvumus un riskus, atbildīgi uzvedas un komunicē digitālajā vidē atbilstoši savām un citu interesēm;
- 6.3. kritiski analizē mediju radīto realitāti un informācijas ticamību, uzņemas atbildību rīkoties, lai novērstu nekvalitatīva mediju satura radīto ietekmi, un, radot savu mediju saturu, ievēro privātuma, ētiskos un tiesiskos nosacījumus;
- 6.4. analizē un novērtē tehnoloģiju lomu dažādos kontekstos, izvērtē veselīgus un drošus tehnoloģiju lietošanas paradumus, ievēro un pielāgo tos savām vajadzībām, reflektē par savu digitālo identitāti un tās atbilstību savām un sabiedrības interesēm.

Skolēnam attīstāmie ieradumi Sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā vidējās izglītības pakāpē

1. Pilnvērtīgi piedalās sociālajā, politiskajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē, kā arī rūpējas par savu, citu un kopīgo labumu.

- Ievēro uzvedības noteikumus sabiedrībā. (Tikums – savaldība, vērtība – dzīvība, taisnīgums.)
- Izvērtē savas iespējas ietekmēt norises klasē, skolā, novadā un Latvijā. (Tikums – atbildība, vērtība – cilvēka cieņa.)
- Uzņemas iniciatīvu un piedalās dažādos uzņēmējdarbības pasākumos. (Tikums – drosmē, vērtība – darba tikums.)
- Plāno pilsoniski aktīvu rīcību, rīkojas – organizē un piedalās valsts, skolas un klases svētku pasākumos. (Tikums – solidaritāte, vērtība – Latvijas valsts.)
- Piedalās un iniciē sociālās un labdarības akcijas. (Tikums – līdzietība, vērtība – daba, kultūra, Latvijas valsts.)

2. Apzinās savas emocijas, vēlmes, intereses, dotības, kā arī kontrolē un vada savu uzvedību un emocijas.

- Analizē un izvērtē savas vēlmes un vajadzības. (Tikums – mērenība, vērtība – darba tikums.)
- Risina konfliktus. (Tikums – drosmē, vērtība – cilvēka cieņa.)
- Veic pašvērtējumu un koriģē savu uzvedību. (Tikums – atbildība, vērtība – brīvība.)
- Izvairās no emocionāliem, nepamatotiem spriedumiem. (Tikums – savaldība, vērtība – cilvēka cieņa.)
- Palīdz līdzcilvēkiem. (Tikums – līdzietība, vērtība – cilvēka cieņa.)
- Iesaistās sabiedriskajā dzīvē. (Tikums – atbildība, vērtība – kultūra.)

3. Veido cieņpilnas attiecības, sadarbojas ar citiem cilvēkiem.

- Iekļaujas dažādās sociālajās grupās, respektē konkrētās grupas vērtības. (Tikums – atbildība, vērtības – ģimene, Latvijas valsts.)
- Diskutē un aizstāv viedokli, ievēro pieklājību, toleranci un pašcieņu. (Tikums – savaldība, vērtība – brīvība.)
- Darbojas komandā, uzklausu citus, attīsta empātiju. (Tikums – laipnība, vērtība – cilvēka cieņa.)

4. Sekmīgi darbojas individuāli un komandā, risina sarunas, pieņem kopīgus lēmumus, ir tolerants pret atšķirīgo.

- Veic mācību uzdevumus un darbības projektus. (Tikums – centība, vērtība – darba tikums.)
- Iesaistās starpkultūru dialogā. (Tikums – tolerance, vērtība – cilvēka cieņa.)
- Realizē savus īstermiņa un ilgtermiņa mērķus. (Tikumi – drosmē, taisnīgums, vērtības – ģimene, kultūra.)
- Strādā komandā, pārstāv to un piedāvā savas idejas, uzņemas līdera lomu un atbildību. (Tikums – drosmē, vērtība – darba tikums.)

VĒSTURE I

5. Patstāvīgi veido izpratni par pasauli un Latvijas nozīmību tajā.

- Rūpējas par kultūras pieminekļu saglabāšanu. (Tikums – centība, vērtība – Latvijas valsts.)
- Pēta informācijas avotus un attīsta medijpratību. (Tikumi – gudrība, godīgums, vērtība – brīvība.)

6. Uzklusa un ieklausās dažādos viedokļos, pārliecībās, iejūtas cita cilvēka pārdzīvojumos un sniedz atbalstu.

- Iepazīst dažādu sociālo un kultūras grupu dzīvesveidu. (Tikums – gudrība, vērtība – kultūra.)
- Veido izpratni par solidaritātes lomu jebkurā sabiedrībā. (Tikums – mērenība, vērtība – dzīvība.)
- Uzklusa dažādus viedokļus, pārliecības intervijās un aptaujās. (Tikums – mērenība, vērtība – cilvēka cieņa.)
- Sadarbojas dažādās darba grupās, mācoties komandā. (Tikums – savaldība, vērtība – brīvība.)
- Atšķirīgu pieredzi izvērtē iecietīgi un kritiski. (Tikums – tolerance, vērtība – cilvēka cieņa.)

7. Ir paties, spēj dzīvot ar savām vērtībām.

- Pamato savu viedokli, izvēlas dzīves pozīciju. (Tikums – godīgums, vērtība – brīvība.)
- Pieņem lēmumus personīgajā un profesionālajā dzīvē. (Tikums – atbildība, vērtība – cilvēka cieņa.)

8. Plāno un vada savu izzīņas procesu un reflektē par to.

- Aktīvi iesaistās pašizglītībā un sabiedriskajās aktivitātēs. (Tikums – centība, vērtība – darba tikums.)
- Izvirza mērķus un plāno darbības to sasniegšanai. (Tikums – atbildība, vērtība – cilvēka cieņa.)

9. Ir zinātkārs un intelektuāli atvērts.

- Pēta norises sabiedrībā, ekonomikā, politikā. (Tikums – gudrība, vērtības – Latvijas valsts, kultūra.)
- Akceptē demokrātijas vērtības un cilvēktiesības. (Tikums – taisnīgums, vērtība – dzīvība.)
- Analizē situāciju no dažādiem skatpunktiem, spēj definēt faktorus, kas ietekmējuši to veidošanos. (Tikumi – gudrība, atbildība, vērtība – brīvība.)

10. Analizē savas vēlmes un atsakās no nevajadzīgā.

- Praktizē un pilnveido savu finanšu pratību – veic regulāru pārskatu par savu finansiālo stāvokli. (Tikums – mērenība, vērtība – brīvība.)
- Attīsta un izmēģina savas uzņēmējspējas – atlasa uzņēmējdarbības uzsākšanai nepieciešamos datus. (Tikums – gudrība, vērtība – darba tikums.)
- Saimnieko ilgtspējīgi ikdienā. (Tikums – solidaritāte, vērtība – dzīvība.)

Mācību satura apguvei izmantojamie darba piederumi, iekārtas un skolēnu darbam nepieciešamie resursi

Mācību līdzekļu veids	Mācību līdzekļi
Darba piederumi	Daudzveidīgi kancelejas piederumi (papīrs, līmlapiņas, šķēres u. c.), darba lapas ar uzdevumiem.
Iekārtas	Dators, datu kamera, projektors vai interaktīvā tāfele.
Skolēniem darbam (individuālajam/ pāru/grupu darbam) nepieciešamie resursi	
Mācību materiāli	1. Skola2030 (b.g.) mācību līdzekļi [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: https://skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-lidzekli 2. Skolo.lv (b.g.) mācīšanās platforma [tiešsaiste] - [skatīts 1.06.2024.]. Pieejams: https://skolo.lv/ 3. Tavaklase.lv (b.g.) mācību video [tiešsaiste] - [skatīts 1.06.2024.]. Pieejams: https://www.tavaklase.lv/ 4. Valsts izglītības satura centrs. (b.g.) <i>Mācību literatūra</i>. [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: https://www.visc.gov.lv/lv/macibu-literatura

VĒSTURE I

Elektroniskie
uzzīņas avoti

1. Atslēgas. (b.g.) *Video materiāli* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://atslegas.tv/>
2. Bērziņa, I., Krūmiņš, G., Pleps, J., Šiliņš, J. (2022) *Latvijas ideja un aizsardzība: no dibināšanas līdz mūsdienām* [tiešsaiste] - [skatīts 2024. gada 1. aprīlī]. Pieejams: https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Latvijas%20valsts%20ideja%20un%20aizsardz%C4%ABba%20no%20dibin%C4%81%C5%A1anas%20l%C4%ABdz%20m%C5%ABsdien%C4%81m_1.pdf
3. Historia.lv [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://www.historia.lv/>
4. Latvijas arhīvi (b.g.) *Publikāciju arhīvs*. [tiešsaiste].- [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: http://www.latvijasarhivi.lv/index.php?1&210&view=magazine&mag_id=92
5. Latvijas Nacionālais vēstures muzejs (g.b.) *Interaktīvie resursi* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://emuzejs.lnvm.lv/resursi/galerijas-un-virtualas-izstades/interaktivas-lietotnes>
3. Latvijas Nacionālais vēstures muzejs (g.b.) *Pētījumi un izdevumi* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://emuzejs.lnvm.lv/resursi/petijumi-un-izdevumi>
4. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva audiovizuālo dokumentu digitālā krātuve (b.g.) *Redzi, dzirdi Latviju!* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <http://www.redzidzirdlatviju.lv/lv/>
5. Latvijas Nacionālā bibliotēka (b.g.) *Nacionālā eknciklopēdija*. [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>
6. Latvijas Nacionālā bibliotēka (b.g.) *Periodikas un preses izdevumu krātuve* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <http://www.periodika.lv/>
7. Latvijas pieminēkli (b.g.) [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://latvijaspeminekli.lv/>
8. Niedra, Ē. (2012) *XX gadsimts. Post scriptum 1.-21. sērija* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=W78eersxsAo&list=PLNQb2UbBMggCE0EjyJ8TkYtjLLIF3mEi4&ab_channel=%C4%92riksNiedra
9. Niedra, Ē. (2013) *Latvija. Ulmaņlaiki. 1.-14. sērija* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=KQODUEkwVcw&list=PLAfsRiJAMfqE9NHwqy-OUa0E06pSZbywc&ab_channel=%C4%92riksNiedra
10. Slavinska, D., Beķeris, H. *Melu laboratorija (2013-2015)* [tiešsaiste] - [skatīts 1.04.2024.]. Pieejams: <https://replay.lsm.lv/lv/raidijums/238/melu-laboratorija/>

Piederumi, iekārtas, ierīces mācību vides nodrošināšanai

Viegli pārveidojama klases telpa (viegli pārvietojami skolēnu darba galdi), datori vai planšetdatori, datu kamera, projektoris vai interaktīvā tāfele.

Mācību satura apguvei izmantojamās mācību metodes

Diskusija kā mācību metode ir mērķtiecīga saruna, kuras uzdevums ir iesaistīt visas klases vai kādas grupas skolēnus, lai viņi mācītos izteikt un argumentēt viedokli par kādu cilvēkam vai sabiedrībai aktuālu ar mācību priekšmetu saistītu tematu (Jonāne, 2011)². Diskusiju tīklā skolēni grupā analizē bināru jautājumu (uz to var atbildēt apstiprinoši vai noliedzoši). Atklātā diskusijā skolēni brīvi apspriež dažādus jautājumus. Grupu diskusijā diskutē vairākas nelielas skolēnu grupas. Slēgtā diskusija ir iztaujāšana ar paredzamu rezultātu.

Paneldiskusijā tiek izvēlēti 3-5 dalībnieki, kas diskutē par iepriekš sagatavotu tēmu citu dalībnieku priekšā. Pārējie diskusijas dalībnieki iesaistās procesā vēlāk (Jonāne, 2011).

Diskusija 6 × 6 ir metode, ar kuras palīdzību 36 cilvēki īsā laika periodā var iepazīties ar grupas dalībnieku vairākuma uzskatiem (Jonāne, 2011). Diskusija sākas sešu dalībnieku grupā, bet turpinās grupās, kurās ir pa vienam pārstāvim no agrākajām grupām. Pārstāvji iepazīstina ar pirmajā grupā secināto.

Punktētā diskusija. Vienlaikus diskutē 5. – 6 dalībnieki, kas sasēžas aplī telpas vidū. Pārējie skolēni un skolotājs sēž tiem apkārt ārējā aplī un uzmanīgi klausās. Pēc diskusijas klausītāji vērtē diskutētājus pēc iepriekš noteiktiem kritērijiem, piešķirot katram skolēnam punktus par viņa diskutēšanas prasmi un individuālo ieguldījumu diskusijas norisē (Kalniņa, Mackēviča, b.g.)³.

Piramidālā diskusija. Skolotājs piedāvā skolēniem individuāli veikt uzdevumu, kas prasa izdarīt izvēli. Tālākajā darba gaitā skolēni apvienojas pāros, apspriež savus lēmumus un vienojas par kopīgu izvēli. Nākamajā posmā skolēni turpina darbu četratā, pēc tam vēl lielākās grupās, līdz beidzot visa klase pieņem kopīgu lēmumu. Pēc tam sākotnējie pāri izvērtē kopējo lēmumu un tā pieņemšanas gaitu (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Prātavētra. Skolotājs vai skolēni izvirza tematu vai jautājumu, kuru uzraksta uz tāfeles. Skolēniem tiek atvēlēts noteikts laiks, kurā viņiem jāizsaka un jāpieraksta maksimāli daudz ideju, atbilžu, atslēgas vārdus par piedāvāto tematu, nekomentējot un nevērtējot citu teikto. Pēc tam skolēnu idejas var grupēt, izvērtēt, aranžēt. Metode nodrošina katram skolēnam iespēju iesaistīties ideju izteikšanā un lēmumu pieņemšanā, aktivizēt iztēli un radošo domāšanu (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

² Jonāne, L. (2011) *Diskusija kā mācību metode*. Materiāls izstrādāts Latvijas Universitātes realizētā projekta „Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogu kompetences paaugstināšana” [tiešsaiste] - [skatīts 15.03.2024.]. Pieejams: <https://profizgl.lu.lv/mod/resource/view.php?id=20277>

³ Kalniņa, D., Mackēviča, L. (sast.) (b.g.) *Mācību metožu vārdnīca* [tiešsaiste] - [skatīts 15.03.2024.]. Pieejams: <https://profizgl.lu.lv/mod/glossary/view.php?id=12204>

VĒSTURE I

Prognozēšana. Metode paredz prognožu (paredzējumu) izteikšanu apgūstamās tēmas ietvaros, balstoties uz jau zināmo/izlasīto (virsrakstu, attēlu, teksta fragmentu). Prognozēšanu var veikt gan nodarbības sākumā, gan vidū, pārtraucot citas darbības (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Pētījums. Skolotājs vai skolēni formulē jautājumu, kas jāizpēta, vai hipotēzi, kas jāpamato, lietojot zinātniskās pētniecības metodes. Skolēns patstāvīgi izpēta avotus un literatūru, vāc informāciju, veic novērojumus, eksperimentus, pieraksta rezultātus, apkopo informāciju, izdara secinājumus, izklāsta pētījuma rezultātus. Pētījumā skolēni pilnveido prasmi patstāvīgi plānot un organizēt savu mācību darbu, iegūt un daudzveidīgi izmantot informāciju (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Radošais seminārs ir grupu darba metode. Semināra norises laikā tiek ievēroti grupu darba noteikumi. Izšķir trīs posmus. Pirmais ir kritikas posms. Notiek pētāmā objekta, parādības vai procesa kritiska izvērtēšana, atklājot tā pozitīvās un negatīvās iezīmes. Izvērtēšanai izmanto prātavētru, dažādus informācijas pieraksta grafiskos paņēmienus (grafiskos organizatorus). Otrais ir iztēles jeb vīziju posms. Tiek veidota semināra dalībnieku kopīga vīzija par objektu, parādību vai procesa norisi. Vīziju attēlo zīmējumos, shēmās vai ar citiem vizuāliem paņēmieniem. Trešais ir plānošanas posms. Dalībnieki izvērtē vīziju un izstrādā plānu, kā to īstenot. Plānam jānodod atbilde uz jautājumiem, ko, kas, kā un kad darīs (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Runāšana pie mikrofona. Dalībnieki pēc kārtas izsakās par kādu jautājumu vai tematu. Kad pirmais dalībnieks sāk runāt, pārējie uzmanīgi klausās. Runāšanai atvēlētais laiks var būt noteikts (piemēram, 3 minūtes) vai arī būt atšķirīgs katrā gadījumā. Kad laiks iztecējis (to var norādīt ar signālu), runātāja lomu pārņem nākamais dalībnieks. Viņam jāprot turpināt iepriekšējā runātāja teikto un papildināt to. Viens dalībnieks var izteikt viedokli arī vairākas reizes. Runātājam rokās var būt arī simbolisks mikrofons, kuru viņš pēc signāla nodod nākamajam dalībniekam. Šī metode izmantojama, lai pārbaudītu apgūtā materiāla izpratni, sekmētu aktīvu klausīšanos un līdzdalību (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Situāciju izspēle. Skolotājs piedāvā skolēniem rakstisku vai mutisku reālas situācijas aprakstu. Skolēni risina šo situāciju, iejūtoties dažādās situācijai atbilstošās lomās un izspēlējot tās (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Lomu spēlei skolotājs piedāvā skolēniem mācību situācijas aprakstu. Skolēni, uzņemoties kādu lomu, rīkojas tipiski reālai situācijai. Pārējie skolēni vēro, analizē, diskutē, vērtē (Birziņa, b.g.)⁴.

Izpēte (izzināšana). Skolotājs uzdod izzināt kādu objektu, parādību vai procesu, konkretizējot pētāmo jautājumu. Skolēni meklē atbildes, vāc informāciju, izvirza pieņēmumus, pārbauda tos (Birziņa, b.g.).

Spēles. Skolotājs ir sagatavojis vai izmanto tematiski atbilstošu galda vai kustību spēli un pirms tās iepazīstina skolēnus ar spēles noteikumiem. Spēles sagatavošanu pēc skolotāja norādījumiem var veikt arī skolēni (Birziņa, b.g.).

Problēmu risināšana. Skolotājs vai skolēns formulē problēmu, kura jāatrisina. Skolēni izvirza jautājumus, precizē problēmu, izdomā risinājuma plānu, analizē risinājumus, izvērtē rezultātu un problēmas risinājumu (Birziņa, b.g.).

⁴ Birziņa, R. (b.g.) *Bioloģijas metodoloģija*. [tiešsaiste] - [skatīts 10.03.2024.]. Pieejams: <https://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=20423&chapterid=6322>

VĒSTURE I

Debates ir darba forma, kas veicina jauniešu līdzdalību demokrātiskas sabiedrības veidošanās procesā. Darbojoties grupā, skolēni izvēlas diskutējamo jautājumu. Tas var būt saistīts ar kādu problēmu, situāciju, vietējās kopienas vajadzību vai tāds, ar kuru viņi sastopas savā ikdienā. Debašu laikā atsevišķā runā katrs to dalībnieks izsaka savu viedokli un argumentē to. Debates var notikt arī divās grupās, kad viena atbalsta kādu viedokli, bet otra to noliedz. Debatēs nozīmīga ir viedokļa/nostājas maiņa vai nostiprināšana, kas rodas debatēšanas rezultātā (Koens, 2002, 77-79, cit. pēc Ročāne, 2019)⁵.

Domu kartē var apkopot iegūto informāciju, pārskatāmi attēlot zināmo pirms jaunā temata uzsākšanas, papildināt informāciju temata apguves laikā, uzskatāmā veidā atspoguļot savas idejas. Lapas centrā ieraksta tematu un apvelk ap to apli. Tad veido atzarus, kas tematu savieno ar apakštematiem. Šiem atzariem piezīmē zariņus, pie kuriem pieraksta atslēgas vārdus, kas saistās ar apakštematu. Arī šīs saites var sazarot tālāk. Domu karte palīdz strukturēt domas gaitu: sāk ar vispārīgo (tematu), pāriet uz konkrēto (apakštematu) un tikai tad iedziļināties detaļās (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Kolāža ir radoša darba veids, kurā skolēni atklāj savu priekšstatu par kādu tematu, veidojot kompozicionāli vienotu attēlu no visdažādāko materiālu fragmentiem vai reālijām (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Savstarpējā mācīšana. Skolotājs pirms stundas izvēlas tekstu un sadala to fragmentos atbilstoši paredzētajam skolēnu skaitam grupā (3-7). Viņš izvirza uzdevumus, kas jāveic ar katru teksta fragmentu. Skolēni strādā grupās. Viņi izlasa fragmentus, tad noteiktā secībā uzņemas skolotāja lomu un vada grupā uzdevuma izpildi. Tā skolēni iesaistās mācību procesā, mācās darboties dažādās lomās, attīsta prasmi iegūt informāciju no teksta, pilnveido sociālās prasmes (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Stūru metode dod iespēju skolēniem vairāk iedziļināties kāda temata vienā aspektā. Uz lielām lapām uzraksta iespējamās apakštematus un izvieto lapas telpas stūros. Pēc skolotāja uzaicinājuma katrs skolēns izvēlas vienu apakštematu un dodas uz atbilstošo telpas stūri. Skolēni, kuri nonākuši vienā stūrī, kopīgi apspriež apakštematus, izvirza argumentus vai papildu jautājumus klasei, sagatavojas diskusijai vai pārbaudes darbam (Kalniņa, Mackēviča, b.g.).

Zigzags. Skolēni strādā grupās. Skolotājs piedāvā grupām kopīgu mācību materiālu, kas tiek sadalīts apakštematos atbilstoši skolēnu skaitam grupā. Pirmo grupu, kurā darbojas skolēns, sauc par mājas grupu. Pirmajā posmā mājas grupā skolēni nosaka, kuru tematu katrs apgūs, būs tā eksperts. Nākamajā posmā viena apakštemata eksperti no katras mājas grupas izveido ekspertu grupu, lai kopīgiem spēkiem izprastu savu tematu un atrastu paņēmienus, kā svarīgāko iemācīt savas grupas biedriem (veido domu kartes, shēmas, izdomā jautājumus). Trešajā posmā katra apakštemata eksperti atgriežas savās mājas grupās un pēc kārtas māca savus grupas biedrus, kā arī pārbauda viņu izpratni par attiecīgo jautājumu. Ceturtajā posmā skolotājs vērtē, cik labi katrs skolēns apguvis mācību materiālu. Arī skolēni var vērtēt, kā eksperti viņus mācījuši, ar viņiem sadarbojušies. Metodei ir arī cits variants. Pirmajā posmā mājas grupā visi skolēni lasa vienu un to pašu mācību materiālu. Otrajā posmā katrs skolēns saņem individuālu uzdevumu, kas ir saistīts ar izlasīto. Skolēni ar vienādu uzdevumu strādā ekspertu grupā un nākamajā posmā atgriežas savās mājas grupās, lai mācītu grupas biedriem ekspertu grupā apgūto. Skolēni tiek vērtēti individuāli. Viņu vērtējums tiek summēts grupas vērtējumā.

⁵ Ročāne, M. (2019) *Skolēnu pašvadītās mācīšanās veicināšana debašu procesā*. Promocijas darbs [tiešsaiste] - [skatīts 10.03/2024.]. Pieejams: https://www.liepu.lv/uploads/dokumenti/prom/Promocijas%20darbs_Maija%20Rocane_24.11.2019.pdf

VĒSTURE I

Ērģeļu metode. Lapas vidū apraksta problēmu, lapas augšdaļā- to, ar šo šī problēma asociējas, lejasdaļā- to, ar ko šī problēma neasociējas. Tad cenšas savienot vispretrunīgākos vārdus. Ar šo metodi var radīt pārsteidzošas idejas, balstoties uz noteiktu produktu, resursu, problēmu (Miķelsone, 2019).

SCAMPER metode ieguvusi nosaukumu no darbībām, kuras metodes autori iesaka veikt radošas domāšanas procesā- aizstāj, apvieno, pielāgo, pārveido, maini lietojumu, likvidē, pārkārto. Metode balstīta uz Roberta F. Eberles idejām par kreativitāti izglītībā. Šo metodi var izmantot gan individuāli, gan grupā (Miķelsone, 2019).

Pains and Gains metodi lietojot, grafiska dizaina shēmās apraksta: 1) kādas grupas vajadzības, 2) ieguvumus, tās apmierinot, 3) riskus un nevēlamās blakusparādības, ja tiks īstenoti risinājumi, 4) uz ieguvumiem balstītus piedāvājumus nepatīkamo seku mazināšanai. No tā visa noslēgumā tiek radītas idejas galīgajam risinājumam (Miķelsone, 2019).

Sešas domāšanas cepures. Šī Edvarda de Bono radītā metode noder, lai paraudzītos uz izstrādāto ideju no dažādiem skatpunktiem. Tā mudina noteikt, 1) kāda ir informācija par problēmu, 2) kā šo problēmu var vērtēt, 3) kā radoši atrisināt, 4) kādas izjūtas problēma rada, 5) kādi ir ieguvumi, to risinot, 6) kā notiek kopējais domāšanas process. Katru darbību apzīmē noteiktas krāsas cepure (Miķelsone, 2019).

Empātijas karte. To veidojot, skolēni klausās viens otra vēstījumu un četrās daļās sadalītā kvadrātā ar atslēgvārdiem raksturo, ko, pēc viņu domām, sarunas laikā klasesbiedrs pavēsta, domā, dara un jūt. Pēc pierakstītā var labāk izprast savu sarunu biedru, viņa vēlmes, sapņus un to, kas viņu satrauc (JA Latvija, b.g.)⁶.

⁶ JA Latvija (b.g.) *Empātijas karte*. [tiešsaiste] [skatīts 19.03. 2024.]. Pieejams: https://jalatvia.lv/dokumenti/?file=9_12_klase_Empatijas_karte_Enu_diena_2023.pdf

Rīcības vārdu skaidrojums

Rīcības vārdi izvēlēti un skaidroti, izmantojot 2023./2023. mācību gada padziļinātā kursa Vēsture II centralizētā eksāmena programmu.

Rīcības vārds	Skaidrojums
Analizēt	Pēc noteiktiem kritērijiem detalizēti raksturot kādu parādību kopumā (objektu, jēdzienu, faktu, procesu, norisi, pazīmi, problēmu, risinājumu) un tā sastāvdaļas, lai noskaidrotu parādības būtiskās īpatnības (pazīmes, īpašības, sakarības, struktūru un tamlīdzīgi).
Aprakstīt	Raksturot atbilstoši noteiktajiem kritērijiem, neiekļaujot pamatošanu, izskaidrošanu.
Argumentēt	Izveidot skaidrojumu ar argumentiem, ievērojot noteiktu argumentācijas struktūru (apgalvojums – pierādījums – loģisks spriedums).
Atrast	Noteikt kādas parādības klātesamību kādā tekstā vai objektā.
Attēlot	Uzskatāmi parādīt būtiskās pazīmes, atveidot, izmantojot zināšanas.
Definēt	Veidot kādas parādības raksturojumu, kas balstās uz būtisko pazīmju kopumu.
Diskutēt	Apspriest, apmainīties ar viedokli par jautājumu, problēmu, meklējot atbildi vai virzoties uz konstruktīvu risinājumu.
Grupēt	Veidot (apvienot vai sadalīt) objektu kopas pēc noteiktas pazīmes vai vairākām nošķiramām pazīmēm.
Interpretēt	Radoši izskaidrot, atklāt, pārveidot un pārrādīt darba, objekta, parādības jēgu, saturu, ideju vai avotos esošo informāciju.
Izmantot	Mērķtiecīgi iesaistīt, piemērot, lietot.
Izvēlēties	Izraudzīties piemērotāko, atbilstošāko no kāda daudzuma, kopuma.
Izvērtēt	Skat. – novērtēt.
Klasificēt	Veidot grupu struktūru (tai skaitā hierarhisku) pēc noteiktiem kritērijiem.
Noteikt	Noskaidrot, pazīt, konstatēt noteiktas pazīmes (īpatnības, faktus, viedokļus, problēmas, argumentus un tamlīdzīgi).
Novērtēt	Konstatēt, noskaidrot, pazīt būtiskas iezīmes, lai secinātu par atbilstību izvirzītajiem kritērijiem.
Pamatot	Izveidot skaidrojumu, izmantojot atsauci uz konkrētu informāciju (fakti, dati, cēloņi, novērojumi, iemesli, spriedumi un tamlīdzīgi).
Paskaidrot	Skat. – skaidrot.
Pierādīt	Izveidot spriedumu virkni, pamatojot apgalvojumu.

VĒSTURE I

Prognozēt	Pamatojoties uz konkrētiem faktiem, paredzēt turpmāko norisi, rezultātu, tā demonstrējot izpratni par kādu parādību.
Raksturot	Aprakstīt būtiskās, raksturīgās īpašības, pazīmes.
Salīdzināt	Noteikt kopīgās un atšķirīgās īpašības un pazīmes pēc būtības salīdzināmiem veselumiem (objektiem, jēdzieniem, faktiem, procesiem, problēmām, risinājumiem un tamlīdzīgi).
Secināt	Veidot atzinumu, spriedumu, pamatojoties uz iegūtajiem faktiem, iepriekš veiktu analīzi, vērojumiem, cēloņsakarībām un tamlīdzīgi.
Skaidrot	Detalizēti, saprotami, sistēmiski sniegt pārskatu (izklāstu, faktu kopumu, atzinumu un tamlīdzīgi), formulēt galveno ideju padarot to saprotamu.
Spriest	Veidot spriedumu.
Vērtēt	Veidot noteiktu spriedumu, atzinumu, secinājumu par atbilstību vai neatbilstību noteiktiem kritērijiem, balstoties uz zināšanām, pieredzi, pierādījumiem.

Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Uzlabot izglītības un mācību sistēmu kvalitāti, iekļautību, efektivitāti un nozīmīgumu darba tirgū, tostarp ar neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanas palīdzību, lai atbalstītu pamatkompetenču, tostarp uzņēmējdarbības un digitālo prasmju, apguvi, un sekmējot duālo mācību sistēmu un mācekļības ieviešanu" 4.2.2.3. pasākuma "Mācību procesa kvalitātes pilnveide, īstenojot pedagogu profesionālās darbības atbalsta sistēmas attīstību, izglītojamo izcilības aktivitāšu nodrošināšanu un metodiskā atbalsta materiālu izstrādi pedagogam"